

Kako učiniti intervju s umjetnicima vidljivima i dostupnima?

Intervju s Nikolinom Kuzmić kao studija slučaja

Sagita Mirjam Sunara

Umjetnička akademija u Splitu
Zagrebačka 3
21000 Split
sagita@umas.hr

UDK 7.071(047.53)

Stručni rad / Professional Paper

Primljeno / Received: 3. 12. 2025.

Prihvaćeno / Accepted: 22. 1. 2026.

Sažetak

Rad se bavi pitanjem kako učiniti intervju s umjetnicima (eng. *artist interviews*) vidljivima i dostupnima. Intervjui sadrže podatke koji su važni za konzervatorsko-restauratorske zahvate i prezentaciju umjetničkih djela. Ipak, informacija o njihovom postojanju često nije vidljiva, a pristup građi vrlo je ograničen. Potaknuta međunarodnom konferencijom o primjeni načela FAIR na intervju s umjetnicima, autorica objavljuje transkript intervju s umjetnicom Nikolinom Kuzmić kao studiju slučaja. Opisuje kontekst nastanka tog intervju, njegovu pripremu i provedbu te dokumentaciju koja je pritom izrađena. Intervju je realiziran u okviru projekta *Umjetnik u učionici* i nastave na Umjetničkoj akademiji u Splitu. Cilj je ovoga rada učiniti vlastite istraživačke podatke dostupnima drugim istraživačima te potaknuti druge na objavu slične građe. Rad donosi dva priloga: katalog radova Nikoline Kuzmić i uređeni transkript intervju.

KLJUČNE RIJEČI: *Nikolina Kuzmić, konzervacija-restauracija, intervju s umjetnikom, transkript, istraživački podatci, načela FAIR*

Uvod

U središtu ovoga rada stoji pitanje kako učiniti intervju s umjetnicima vidljivijima i dostupnijima. Intervjui u kojima je riječ pripadaju području konzervacije-restauracije djela suvremene umjetnosti, a u stručnoj literaturi na engleskom jeziku nazivaju se jednostavno *artist interview*. Riječ je o polustrukturiranim intervjuima kojima se prikupljaju podatci važni za provedbu konzervatorsko-restauratorskih zahvata i prezentaciju umjetničkih djela. Provode se prvenstveno s umjetnicima, ali i s drugim osobama koje poznaju određeno djelo ili umjetnikovo stvaralaštvo: umjetnikovim asistentima, kustosima koji su surađivali s umjetnikom, tehničkim osobljem koje je sudjelovalo u postavljanju određenog rada ili u njegovu održavanju, konzervatorima-restauratorima koji su intervenirali na djelima tog autora, članovima umjetnikove obitelji, umjetnicima s kojima je surađivao ili koji su ga dobro poznavali, kolekcionarima ili naručiteljima itd. Intervju obično provodi konzervator-restaurator, nerijetko u suradnji s povjesničarem umjetnosti, odnosno kustosom. Intervju treba snimiti, a potom transkribirati. Transkript je, naime, temelj za kvalitativnu analizu prikupljenih podataka. Ne manje važno, tekstualni dokument lako se pretražuje, a snimku je potrebno preslušati ili pregledati da bi se došlo do tražene informacije. Budući da je izrada i uređivanje transkripta mukotrpan i vremenski zahtjevan posao (ako to radi čovjek, a ne računalni program), snimka nerijetko ostaje jedini oblik dokumentiranja intervjuja.

Problem se dodatno produbljuje kada je riječ o trajnoj pohrani tih građe i omogućavanju njezina korištenja drugim konzervatorima-restauratorima ili istraživačima. Upravo je toj temi bila posvećena međunarodna konferencija *The Artist Interview Revisited: FAIR¹ use of Artist Interviews for Conservators and Curators*, koja je održana krajem studenoga 2024. u Amsterdamu (Slika 1).²

Slika 1. Panel rasprava u okviru međunarodne konferencije „The Artist Interview Revisited: FAIR use of Artist Interviews for Conservators and Curators“ (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

Konferencija je upozorila da, unatoč njihovoj važnosti, intervju i transkripti često nisu vidljivi ni dostupni izvan ustanove u kojoj su pohranjeni.

Konferencija je bila povezana sa znanstveno-istraživačkim projektom *Oral History – Stories at the Museum around Artworks* (OH-SMArt), koji je kritički sagledavao pristupačnost i mogućnost ponovne uporabe intervjuja pohranjenih u muzejima, s fokusom na nizozemske institucije.³ Nizozemska ima relativno dugu povijest prikupljanja podataka o umjetničkim djelima metodom intervjuja

3 Projekt se provodio od 2022. do 2025. godine. Vidi: University of Amsterdam, *Oral History – Stories at the Museum around Artworks* (OH-SMArt), <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/oh-smart/oh-smart.html?cb> (pristup 29. 10. 2025.).

Na njega se nadovezao projekt *Oral History – Collaborative Open Science Research Environment* (OH-CORE; 2024. – 2025.), kojemu je cilj bio osmisliti sustav koji će omogućiti arhiviranje i diseminaciju intervjuja s umjetnicima kroz nacionalnu digitalnu istraživačku infrastrukturu. Vidi: University of Amsterdam, *OH-CORE*, <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/oh-core/oh-core.html> (pristup 29. 10. 2025.).

Otprilike u istom razdoblju (2023. – 2025.) proveden je i projekt u okviru kojeg se istraživala mogućnost primjene umjetne inteligencije u određivanju umjetnikove namjere, sve u kontekstu konzervacije-restauracije djela suvremene umjetnosti. Vidi: University of Amsterdam, *Smart Care: Artist Intent and Artist Interviews*, <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/smart-care/smart-care.html> (pristup 29. 10. 2025.). Sva tri projekta vodila je dr. sc. Sanneke Stigter sa Sveučilišta u Amsterdamu.

1 Akronim FAIR (eng. *Findable, Accessible, Interoperable, and Reusable*) označuje načela vidljivosti, dostupnosti, interoperabilnosti i ponovne upotrebljivosti.

2 Vidi: SBMK, *SBMK day & OH-SMArt Symposium 2024*, <https://sbmk.nl/en/activities/SBMK-day2024> (pristup 29. 10. 2025.).

s umjetnicima – prvi projekt o toj temi pokrenut je 1999. godine.⁴ Taj projekt i spomenuta konferencija pokazuju da je pitanje vidljivosti i pristupačnosti intervjua aktualno na međunarodnoj razini.

Konferencija je potaknula autoricu da razmisli kako učiniti vlastitu arhivu intervjua – odnosno jedan njezin dio – vidljivijom i dostupnijom drugim istraživačima. S tim se ciljem u prilogu ovoga rada donosi transkript intervjua koji je u veljači 2025. proveden s umjetnicom Nikolinom Kuzmić. U tekstu se objašnjava kako su nastali intervjui iz autoričine arhive. Opisuje se priprema i provedba intervjua s Nikolinom Kuzmić te prikazuje dokumentacija koja je u tom procesu izrađena. Na kraju se objašnjava kako je transkript intervjua prilagođen za objavu u časopisu. Da bi se olakšalo razumijevanje transkribiranog intervjua, članku se prilaže katalog umjetničkih radova.

Svrha ovoga rada nije ponuditi univerzalni model za povećanje vidljivosti i dostupnosti intervjua, već učiniti vlastite istraživačke podatke dostupnima na temelju objava transkripta intervjua u znanstveno-stručnom časopisu.

Intervju s umjetnicima iz autoričine arhive

Intervjuiranjem umjetnika autorica se najintenzivnije bavila u sklopu projekta zaštite i očuvanja Parka skulptura Željezare Sisak, koji je započeo 2012. godine. Neke aktivnosti tog projekta – među ostalim, i intervjui – pretočile su se u međunarodni projekt *Conservation of Art in Public Spaces* (CAPuS), koji je trajao od 2018. do 2021. godine. Konzervatorsko-restauratorsko istraživanje tih vrijedne zbirke uključivalo je intervju s umjetnicima – autorima skulptura (nisu, dakako, svi umjetnici bili živi niti je bilo moguće doći do svih živućih autora). Intervjuirano je i nekoliko radnika koji su pomagali pri izradi skulptura, te nekoliko osoba koje su sudjelovale u organizaciji Kolonije likovnih umjetnika *Željezara Sisak* – manifestacije u okviru koje su skulpture nastale.⁵ Pri tom je važno istaknuti da su svi intervjui s umjetnicima provedeni prema

modelu koji je detaljno opisan u knjizi *The Artist Interview. For Conservation and Presentation of Contemporary Art. Guidelines and Practice*.⁶ Struktura intervjua prikazana je na Slici 2 (vidi str. 100).

Svi su intervjui vezani za sisački Park skulptura snimljeni,⁷ a njihovi zapisi transkribirani. Transkripti, međutim, nisu u jednakoj mjeri uređeni. Autorica je objavila veći broj radova o projektu u Sisku nastojeći u gotovo svakom radu skrenuti pozornost na arhivu intervjua.⁸ Nekoliko uređenih transkriptā, opremljenih bilješkama i ilustracijama, objavljeno je u digitalnom repozitoriju projekta CAPuS.⁹

Osim na projektu u Sisku, autorica se intervjuima bavila i u sklopu nastave. Tu je temu počela obrađivati početkom 2010-ih u okviru predmeta posvećenog dokumentaciji i

4 Riječ je o projektu *Interviews With Artists* (1999. – 2005.), koji su pokrenuli Zaklada za konzervaciju-restauraciju suvremene umjetnosti i Nizozemski institut za kulturnu baštinu, koji je danas dio Agencije za kulturnu baštinu Nizozemske. Vidi: SBMK, *Interviews with artists*, https://sbmk.nl/en/projects/artist_interviews (pristup 29. 10. 2025.).

5 Intervjuirani umjetnici (kronološkim redoslijedom): Petar Barišić, Peruško Bogdanić, Hamo Čavrak, Josip Diminić, Zvonimir Kamenar, Branimir Karanović, Dora Kovačević, Ante Rašić, Jelena Trpković, Zlatko Zlatić i Jure Žaja. Intervjuirane osobe koje su bile povezane s uspostavom i organizacijom Kolonije likovnih umjetnika *Željezara Sisak*: Anica Gašparić (kulturna animatorica), Branka Sešo (jedna od organizatorica Kolonije) i Gojko Šteković (jedan od idejnih začetnika Kolonije). Intervjuirani radnici Željezare Sisak: Abaz Begić i Stanko Rožanković.

6 Lydia BEERKENS, Paulien 't HOEN, IJsbrand HUMMELEN, Vivian van SAAZE, Tatja SCHOLTE i Sanneke STIGTER (ur.): *The Artist Interview. For Conservation and Presentation of Contemporary Art. Guidelines and Practice*, Heyningen: Jap Sam Books, 2012.

Važno je reći da je model koji opisuje opću strukturu intervjua razvijen znatno prije – prvi put objavljen je 1999. godine. Vidi: Netherlands Institute for Cultural Heritage, Foundation for the Conservation of Modern Art: *Concept Scenario : Artists' Interviews*, Amsterdam: Netherlands Institute for Cultural Heritage, Foundation for the Conservation of Modern Art, 1999.

7 Osim intervjua s Brankom Sešo i Anicom Gašparić, koji je snimljen samo diktafonom, svi ostali intervjui snimljeni su kamerom i diktafonom. Za snimanje kamerom bio je angažiran profesionalni snimatelj.

8 Za temu kojom se ovaj rad bavi – povećanje vidljivosti i diseminacija intervjua – posebno su važni radovi koji se u većoj mjeri temelje na podacima prikupljenima metodom intervjua: Sagita Mirjam SUNARA: Zaštita, obnova i prezentacija Parka skulptura u Sisku: zanimljiva otkrića i veliki izazovi, *Riječi* 4 (2013), 12–15; Sagita Mirjam SUNARA: Problematika restauriranja obojenih (metalnih) skulptura na otvorenom: slučaj skulpture *Objekt II* Josipa Diminića, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 37–38 (2015), 197–210; SUNARA, Sagita Mirjam, Konzervatorske dvojbe na primjeru skulpture Petra Barišića *Muškarac i žena*, u: Julija Lozzi-Barković (ur.), *VI. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini posvećena temi „Čovjek i industrija. Povijesno iskustvo o čovjeku u industriji : 6th International Conference on Industrial Heritage Thematically Related to „The Man and the Industry. Historical Experience of the Man in the Industry“*, Rijeka: Pro Torpedo Rijeka, 2016, 677–688; Sagita Mirjam SUNARA, Romana TEKIĆ: Problematika prezentacije Ružičevih *Vrata* iz Parka skulptura Željezare Sisak, *Anali Galerije Antuna Augustinčića*, 38–39 (2019), 413–434; Sagita Mirjam SUNARA, Tina TOMŠIĆ: Preporuke za konzervaciju-restauraciju te prezentaciju skulpture *Zid* autorice Dore Kovačević, u: Iva Mrak, Nana Palinić (ur.): *VIII. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini „Obnova industrijskog naslijeđa“: 8th International Conference on Industrial Heritage Thematically Related To Renewal of Industrial Heritage*, Rijeka: Pro Torpedo Rijeka : Građevinski fakultet u Rijeci, 2021, 455–468.

9 U digitalnom repozitoriju projekta CAPuS dostupni su transkripti intervjua s Petrom Barišićem, Josipom Diminićem, Dorom Kovačević i Antom Rašićem. Repozitoriju se pristupa poveznicom: <https://www.capusrepository.unio.it/> (pristup 29. 10. 2025.). Više o digitalnom repozitoriju projekta CAPuS: Sagita Mirjam SUNARA: Park skulptura Željezare Sisak u digitalnom repozitoriju projekta CAPuS, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 45 (2021), 105–117.

istraživanju u konzervaciji-restauraciji.¹⁰ Tako je nastao projekt *Umjetnik u učionici* u okviru kojeg studenti, pod njezinim mentorstvom, provode intervju s umjetnicima.¹¹ Posebnost tih intervju leži u tome što im prethodi usmeno izlaganje umjetnika popraćeno prezentacijom PowerPoint. Na tim se predavanjima studenti pobliže upoznaju s umjetnikovim stvaralaštvom, što im pomaže razumjeti umjetnička djela i umjetnikov proces stvaranja. To je razumijevanje nužno za vođenje razgovora s umjetnikom. Projekt *Umjetnik u učionici* danas je integriran u izborni predmet Intervju s umjetnikom kao istraživačka metoda u konzervaciji-restauraciji (dalje u tekstu: Intervju s umjetnikom), koji je u cijelosti posvećen navedenoj temi. Taj se predmet izvodi od akademske godine 2023./2024.

Dosad je u okviru projekta provedeno pet intervju: Vedran Perkov (2012. i 2013.),¹² Viktor Popović (2014.), Lana Stojićević (2024.) i Nikolina Kuzmić (2025.). Sva predavanja i intervju snimljeni su, a snimke transkribirane. Podatci prikupljeni tom metodom važni su za sadašnje i buduće konzervatorsko-restauratorske zahvate na djelima tih umjetnika, ali i za prezentaciju njihovih radova. Oni predstavljaju i vrijedan izvor za povijesnoumjetnička istraživanja. Budući da su svi intervjuirani umjetnici povezani s Umjetničkom akademijom u Splitu,¹³ intervju se mogu upotrijebiti i u istraživanju uloge Akademije u izobrazbi umjetnika i formiranju/djelovanju umjetničke scene u Splitu, ali i Hrvatskoj. Autorica je upravo tu građu uzela kao polazište za promišljanje o vidljivosti i diseminaciji intervju s umjetnicima. Kao studija slučaja odabran je intervju s Nikolinom Kuzmić.

Kuzmić pripada mlađoj generaciji splitskih umjetnika (rođena je 1994.), a njezin umjetnički opus obuhvaća

tekstilne objekte, instalacije, videoradove i performans. Diplomirala je slikarstvo na Umjetničkoj akademiji u Splitu. Održala je nekoliko samostalnih i sudjelovala na većem broju skupnih izložbā. Bila je finalistica Nagrade *Radoslav Putar* (2024.), najznačajnije nagrade za mlade umjetnike u Hrvatskoj, i nagrade za mlade umjetnike Zlatna lubenica (2024.). Usporedno s umjetničkim radom, od 2018. godine djeluje kao asistentica scenografa i samostalna scenografkinja u različitim kazališnim produkcijama u Hrvatskoj.

Priprema za intervju s Nikolinom Kuzmić

Intervju s Nikolinom Kuzmić vodili su studenti 4. godine integriranog prijediplomskog i diplomskog studija konzervacije-restauracije koji su u akademskoj godini 2024./2025. pratili nastavu iz predmeta Intervju s umjetnikom.¹⁴ Umjetničko stvaralaštvo Nikoline Kuzmić upoznali su prilikom posjeta dvjema izložbama. Na skupnoj izložbi *Regeneracija*¹⁵ vidjeli su njezinu tekstilnu knjigu *Kratka povijest raspadanja* (Slika 3).

Slika 3. Posjet studenata izložbi *Regeneracija*; kustosica Jasmina Šarić pokazuje im rad Nikoline Kuzmić *Kratka povijest raspadanja* (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

O tom, ali i o drugim izloženim radovima, govorila im je kustosica izložbe Jasmina Šarić. Nakon toga razgledali su izložbu *Izvan vremena* – suradnički projekt Nikoline Kuzmić i Darka Škrobonje (Slika 4).

10 Svoj pedagoški pristup poučavanja intervju autorica je opisala u: Sagita Mirjam SUNARA: Devising a method of teaching artist interview to conservation-restoration students, u: Antoaneta Radočaj Jerković i Majda Milinović (ur.): *3. međunarodni znanstveni i umjetnički simpozij o pedagogiji u umjetnosti – Inovativne metode poučavanja u umjetničkom području: 3rd International Scientific and Artistic Symposium on Pedagogy in the Arts – Innovative Methods of Teaching in Arts: zbornik radova*, Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera / HAZU, 2022, 386–405.

Na primjeru intervju s konceptualnim umjetnikom Vedranom Perkovom, autorica je prikazala dosege intervju kao istraživačke metode. Rad bi čitatelju mogao biti zanimljiv i stoga što daje povijesni pregled inicijativa i projekata usmjerenih na prikupljanje informacija od umjetnika. Za istu temu vidi i: Jonathan DEBIK, Sarah GIERING: *The Artist Interview in Conservation – A Guide*, Dresden: Hochschule für Bildende Künste Dresden, 2022, 4–7.

11 Ti se intervju također provode prema metodi opisanoj u: L. BEER-KENS et al. (ur.): *The Artist Interview*.

12 Podatak u zagradi odnosi se na godinu u kojoj je intervju proveden.

13 Vedran Perkov, Viktor Popović i Lana Stojićević zaposleni su na Umjetničkoj akademiji u Splitu kao nastavnici. Lana Stojićević i Nikolina Kuzmić bivše su studentice Akademije.

14 Popis studenata (prema abecednom redoslijedu prezimena): Antonio Babić, Niki Borovina, Lucija Divić, Matea Jukić, Jelena Labrović, Mare Lalić, Mia Suton, Ana Štrlijić, Marta Vickov i Paola Zebić.

15 Izložba je održana u Salonu *Galić* u Splitu, a trajala je od 14. listopada do 14. studenoga 2024.

Slika 4. Posjet studenata izložbi Nikoline Kuzmić i Darka Škrobonje *Izvan vremena* u Salonu *Galić*, uz stručno vodstvo umjetnika (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

U okviru stručnog vođenja kroz izložbu, Kuzmić i Škrobonja predstavili su im koncepciju izložbe, ideje koje stoje iza radova i proces njihova nastajanja.¹⁶

Prilikom planiranja posjeta izložbi *Izvan vremena* rodila se ideja da se Nikolina Kuzmić pozove kao gošća na predmet Intervju s umjetnikom. Pretpostavilo se da će neposredan susret s njezinim djelima studentima olakšati razumijevanje problematike njihova očuvanja, a time i vođenje samog intervjua. Posjet izložbi na taj se način pretvorio u pripremno istraživanje za intervju: studenti su dobili zadatak izraditi izvješće o informacijama koje su prikupili tijekom stručnog vođenja umjetnika.

Studenti koji su propustili dio stručnog vođenja kroz izložbu trebali su pojedinačno pretražiti mrežne izvore o Nikolini Kuzmić te odabrati jedan njezin rad ili ciklus radova (izložbu) koji će predstaviti usmenim izlaganjem s prezentacijom PowerPoint. Obradili su rad *Arhiva patoloških stakalaca*

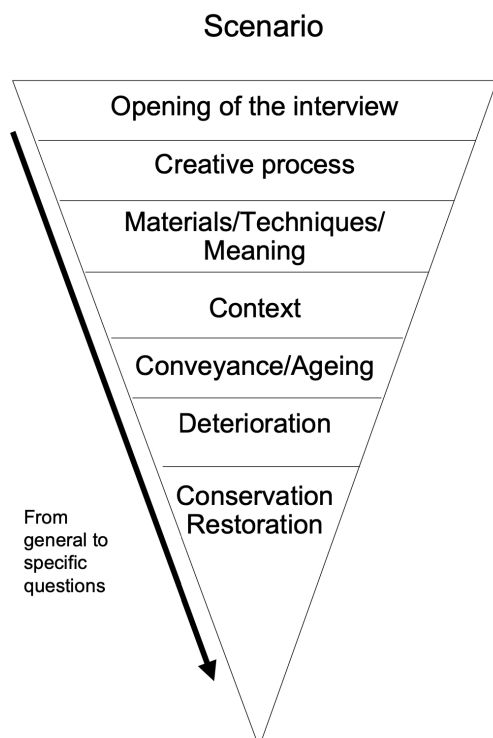
16 Izložba je održana u Salonu *Galić*, a trajala je od 22. studenoga do 20. prosinca 2024. Stručno vođenje kroz izložbu organizirala je Hrvatska udruga likovnih umjetnika – Split (HULU Split) kao javni događaj.

(2019.),¹⁷ izložbu *Tijelo bez organa* (2021.) i izložbu *Hommage geneticali* (2023.). Premda nisu svi jednako temeljito istražili odabrane radove, pa tako ni prenijeli točnu sliku o njima, ta je vježba cijeloj grupi pomogla da se u osnovnim crtama upozna s umjetničnim opusom i da vidi u kojim se medijima izražava. Prvotna je ideja bila da se intervju s Nikolinom Kuzmić održi u Galeriji *Trstenik Underground* te da se usmjeri na rad *Dušni dan*, koji je umjetnica tamo postavila početkom studenoga 2024.¹⁸ No, plan se morao promijeniti kada je Kuzmić utvrdila da je rad nestao, odnosno da je otuđen. To je otkrila nekoliko dana prije intervjua, kada je otišla provjeriti u kakvu je stanju. Zbog toga je odlučeno da će se intervju

17 Rad *Arhiva patoloških stakalaca* započeo je kao umjetničin diplomski rad/projekt. Vidi: Nikolina KUZMIĆ: *Arhiva patoloških stakalaca* (diplomski rad; mentorice: Nina Ivančić i Blaženka Perica), Split: Umjetnička akademija u Splitu, 2019. Dostupno na: <https://repositorij.umass.unist.hr/object/umas:548> (pristup 29. 10. 2025.).

18 Galerija *Trstenik Underground* zapravo je podrumski etaža javne garaže u splitskoj četvrti Trstenik, u kojoj izlagačkom djelatnošću rukovodi Udruga za suvremenu umjetnost KVART. Više o radu *Dušni dan* vidi u katalogu radova Nikoline Kuzmić (Prilog 1).

održati u prostorijama Odsjeka za konzervaciju-restauraciju, u učionici u kojoj se održava nastava iz predmeta Intervju s umjetnikom. Umjetnica je zamoljena da na intervju donese jedan svoj rad. Intervju je, naime, uspješniji ako se obavlja pored kojeg umjetnikova djela, premda mogu poslužiti i fotografije radova. Zbog praktičnosti transporta, a i zato što su taj rad studenti vidjeli na izložbi, umjetnica je odabrala tekstilnu knjigu *Kratka povijest raspadanja*. Prije susreta s umjetnicom studenti su trebali pripremiti pitanja za intervju.¹⁹ Zadatak su radili u parovima, a svaki je par obradio jednu temu, odnosno tematsku cjelinu (Slika 2).

Slika 2. Shema koja prikazuje opću strukturu intervjuiranja umjetnika kroz sedam faza, od uvodnih pitanja do pitanja koja se odnose na konzervatorsko-restauratorsku problematiku. Trokutasti oblik i strelica označavaju da se pitanja postavljaju od općih i otvorenih prema specifičnim i zatvorenim. Preuzeto iz: *Concept Scenario : Artists' Interviews*, Amsterdam: Netherlands Institute for Cultural Heritage [Nizozemski institut za kulturnu baštinu], Foundation for the Conservation of Modern Art [Zaklada za konzervaciju-restauraciju suvremene umjetnosti], 1999.

19 Već je rečeno da intervju s umjetnikom spada u kategoriju polustrukturiranih intervjuja, što znači da se temelji na unaprijed definiranim pitanjima. No, redosljed i formulacija pitanja mogu se tijekom intervjuja mijenjati, a mogu se dodati i nova pitanja.

Prilikom sastavljanja pitanja studenti su trebali uzeti u obzir sve što su o umjetnici i njezinim radovima doznali tijekom prethodnih aktivnosti.

Nakon toga nastavnica (autorica ovoga rada) analizirala je njihova pitanja i predložila poboljšanja.²⁰ Uslijedila je izrada scenarija intervjuja. On je dijelom uključivao pitanja studenata, a dijelom pitanja koja je sastavila nastavnica. Budući da su studenti intervju trebali voditi u parovima, u scenariju je naznačeno koji će par postavljati pojedinu skupinu pitanja. Dodane su i napomene o tome gdje treba postaviti potpitanja ili kako potaknuti umjetnicu na precizniji odgovor. U procesu formuliranja pitanja, pregleda nastavninih komentara i analize scenarija intervjuja studenti su naučili kako se strukturira intervju s umjetnikom te kako se oblikuju pitanja za takav razgovor.

Gostovanje Nikoline Kuzmić i dokumentiranje događaja

Gostovanje Nikoline Kuzmić uključivalo je njezino usmeno izlaganje i intervju. U izlaganju je predstavila svoje umjetničko stvaralaštvo. Opis radova bio je sažet, a fokus je bio na procesu njihova nastajanja i tehničkim aspektima za koje je smatrala da bi studentima mogli biti zanimljivi i važni u kontekstu intervjuja (Slika 5).

Slika 5. U sklopu uvodnog izlaganja, koje je bilo dio njenog gostovanja na predmetu Intervju s umjetnikom, Nikolina Kuzmić studentima je pokazala knjigu Koste V. Petkovića *Istoriska geologija: skraćeni kurs* iz kojeg je proizašao rad *Kratka povijest raspadanja* (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

Radove je predstavila u obrnutom kronološkom redosljedu, od novijih prema starijima. Izlaganje je zaključila prikazom

20 Neka su pitanja bila svrstana u pogrešnu tematsku skupinu, za neke teme nije bilo postavljeno dovoljno pitanja i sl.

rada koji je nedavno ukraden (*Dušni dan*) i jednoga rada koji je u fazi nastajanja (radni naslov: *Svetac ničega od nigdje*). Izlaganje je popratila prezentacijom PowerPoint. Prikazala je i dio svoje fotodokumentacije.

Nakon njezina izlaganja studenti su dobili zadatak doraditi pitanja za intervju. Za to su vrijeme umjetnica i nastavnica izvadile tekstilnu knjigu *Kratka povijest raspadanja* iz zaštitne ambalaže i postavile je na stol kako bi je studenti mogli pomnije pregledati (Slika 6 i 7).

Slika 6. Detalj umjetničke knjige / meke skulpture *Kratka povijest raspadanja* koju je umjetnica donijela na intervju. Na pregibima stranica vidljive su krakelire u sloju akrilne boje (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

Slika 7. Detalj umjetničke knjige / meke skulpture *Kratka povijest raspadanja*: rasplitanje niti platna duž rubova stranica (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

Prostor je pripremljen za intervju: stolovi su gurnuti uza zidove kako bi se raščistio središnji dio prostorije, a stolice su poslagane u polukrug (Slika 8).

Slika 8. Raspored sjedenja za vrijeme intervju. Na stolu se vidi rad *Kratka povijest raspadanja* (snimila: Sagita Mirjam Sunara).

Studenti su sjedili prema redoslijedu kojim će postavljati pitanja, tako da je par koji je trebao posljednji postavljati pitanja sjedio najbliže umjetnici. Takav je postav bio najprikladniji za snimanje kamerom.²¹ Da bi zvuk bio što kvalitetnije zabilježen, umjetnica je bila ozvučena tzv. bubicom.²² Prije početka intervju jednu su „bubicu“ dobili i studenti, pa su je dodavali jedni drugima prilikom postavljanja pitanja; dobar zvučni zapis bio je potreban radi planirane transkripcije pomoću računalnog programa za prevodenje govornog jezika u tekst. Nakon intervju studenti su izradili osobne bilješke o tijeku razgovora.

Budući da transkripcija pomoću računalnog programa nije dala željeni rezultat,²³ izrada transkripta povjerena je studentici konzervacije-restauracije Stjepani Jurčević. Ona je ručno izradila doslovan (*verbatim*) zapis govora, u

21 Umjetnično izlaganje i intervju snimio je profesionalni snimatelj Jovica Kozlica (Magnus Media).

22 Prilikom intervju vezanih za Park skulptura *Željezara Sisak* profesionalni je snimatelj zvuk bilježio preko ručnog mikrofona koji je kabelom povezan s kamerom. Intervjuist je najčešće pridržavao mikrofonom osobi koju intervjuira ili su dvije osobe dodavale mikrofonom jedna drugoj. Kod nekih intervju koji su vođeni u zatvorenom prostoru, gdje su sudionici sjedili oko stola, mikrofonom je stajao na stolu, na stalku između sugovornika. U svim navedenim situacijama, a osobito kada nitko od govornika nije držao mikrofonom u ruci, kvaliteta zvuka bila je znatno slabija nego da se snimalo tzv. bubicom.

23 U okviru konferencije *The Artist Interview Revisited: FAIR use of Artist Interviews for Conservators and Curators* autorica je sudjelovala na radionici *Generate your automatic transcript*, posvećenoj strojnomo prepoznavanju govora i alatima za automatsku transkripciju. Voditelj radionice, stručnjak za jezične i govorne tehnologije, dr. sc. Arjan Van Hessen preporučio joj je program za automatsku transkripciju MacWhisper (program za MacOS). No, transkript zvučnog zapisa intervju s Nikolinom Kuzmić koji je taj program generirao sadržavao je previše pogrešaka – ispostavilo se da bi njegovo ispravljanje iziskivalo više vremena nego ručna izrada transkripta. Program je trenutačno primjenjiv prvenstveno za tzv. svjetske jezike.

kojem je precizno označila govornike.²⁴ Transkript uključuje poštapalice, ponavljanja, riječi za popunjavanje i druge elemente karakteristične za spontani govor. Autorica ovoga rada pregledala je transkript, usporedila ga sa snimkom, ispravila greške te unijela objasnidbene bilješke i vremenske oznake za pojedine teme.²⁵ Transkript će se opremiti slikovnim prilozima.

Dokumentacija gostovanja Nikoline Kuzmić trenutačno sadrži sljedeće materijale:

- videozapis usmenog izlaganja i intervju²⁶
- zvučni zapis usmenog izlaganja i intervju s pametnog telefona²⁷
- doslovan transkript usmenog izlaganja i intervju
- uređeni transkript usmenog izlaganja i intervju
- tri prezentacije PowerPoint koje je umjetnica pokazivala za vrijeme izlaganja (portfolio, prezentacija rada/projekta *Izvan vremena* i vizualna dokumentacija rada u nastajanju)
- sažetak umjetničina izlaganja
- fotodokumentacija snimljena fotografskim aparatom i pametnim telefonom
- osobne zabilješke studenata i nastavnice (autorice teksta) o tijeku intervju.

Ta dokumentacija predstavlja vrijedan izvor podataka za provedbu konzervatorsko-restauratorskih zahvata na djelima Nikoline Kuzmić,²⁸ ali i za izučavanje njezina umjetničkog djelovanja.

Svi se dokumenti, osim osobnih bilježaka, čuvaju isključivo u digitalnom formatu (tekstualni dokumenti nisu ispisani; fotografije nisu razvijene). Digitalna građa zasad je pohranjena na autoričinu osobnom računalu i osobnom oblaku za pohranu podataka (pCloud), ali se planiraju istražiti mogućnosti njihove pohrane u nacionalnom ili međunarodnom repozitoriju.

24 Transkribiranje je trajalo 27 radnih sati. Posao bi možda kraće trajao da je studentica imala prethodnog iskustva s transkribiranjem ili da je bila dio grupe studenata koji su pratili umjetnično izlaganje i intervjuirali je.

25 Na to je utrošeno osam radnih sati.

26 Dva odvojeno snimljena kadra montirana su u jedinstveni videozapis koji traje nešto više od dvaju sati i isporučen je u formatu MP4. Obradu, koja uključuje kolor-korekciju, tonsku obradu, montažu i komprimiranje datoteke, potpisuje Dragan Đokić (Studio *Baranda*). Izvorna, nekomprimirana verzija datoteke (koja nije arhivirana) imala je 50 GB, a komprimirana i arhivirana datoteka ima 17,6 GB.

27 Kao rezervnu metodu snimanja (*backup*) autorica je upotrijebila svoj mobilni telefon.

28 Vidi: Ana ŠTRLJIĆ; Sagita Mirjam SUNARA: Intervju s umjetnikom – studija slučaja: Nikolina Kuzmić, poster predstavljen na 4. *konzervatorsko-restauratorskoj konferenciji ConRestCon*, Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, 2025.

Nekoliko napomena o objavi transkripta

Premda transkript gostovanja Nikoline Kuzmić uključuje i uvodno izlaganje i intervju, dio koji se odnosi na izlaganje nije uključen u ovaj rad. Prvo, taj bi dio teksta zahtijevao velik broj ilustracija (kod izlaganja koje je popraćeno vizualnim materijalima transkript se, radi lakšeg praćenja i boljeg razumijevanja, mora opremiti slikama). Drugo, uključivanjem tog dijela transkripta rad bi višestruko premašio opseg dopušten uredničkim smjernicama časopisa. Razmišljalo se o objavi sažetka izlaganja, no sažetak govora kojemu nisu pridružene informacije s prezentacije PowerPoint, poput tehničkih podataka o djelu ili formalne izjave o radu (*artist statement*), ne pruža cjelovitu sliku o radovima. Najprikladnije rješenje bilo bi objaviti cjeloviti transkript u posebnoj ediciji jer tu ne bi bilo ograničenja opsega.

Isključivanje transkripta umjetničina izlaganja stvara problem jer se umjetnica u intervjuu referirala na radove o kojima je govorila u svojem izlaganju. Osim toga, neka pitanja u intervjuu bila su potaknuta njezinim uvodnim izjavama o radovima. Da bi se čitatelju olakšalo razumijevanje intervju, radu se prilaže katalog radova Nikoline Kuzmić. On donosi tehnički opis svakog rada (ne objašnjava se ideja rada!) i reprezentativne fotografije. Transkriptu intervju dodane su, pak, bilješke s podacima iz umjetničina usmenog izlaganja koji su važni za razumijevanje teme o kojoj se razgovara.

Transkript intervju koji se ovdje donosi nije doslovan (*verbatim*) zapis, već uređen tekst. Uklonjene su poštapalice i ponavljanja, dijalekt je prilagođen standardnom jeziku, ponegdje su dodani nazivi umjetničkih djela, a neka su pitanja stilski doradana radi jasnoće. No, cilj je bio prenijeti ozračje i sačuvati duh razgovornog jezika, pa su intervencije svedene na najmanju moguću mjeru. Primjerice, stanke u govoru nisu izbrisane jer upućuju na razmišljanje; ostavljene su neke riječi koje se ponavljaju jer ponavljanja upućuju na važnost tvrdnje itd.

Zaključak

Potica j pisanju ovoga rada bila je međunarodna konferencija koja se bavila pitanjem vidljivosti, dostupnosti, interoperabilnosti i ponovne upotrebe intervju s umjetnicima. Razmišljajući kako učiniti vlastitu arhivu intervju vidljivom i dostupnijom, autorica je odlučila objaviti transkript intervju s Nikolinim Kuzmić. Budući da je intervju bio uklonjen u nastavu na studiju konzervacije-restauracije te da su u njemu sudjelovali studenti, *Zbornik Umjetničke akademije u Splitu* činio se prikladnom platformom za diseminaciju rezultata istraživanja, tim više zato što je časopis dostupan u otvorenom pristupu.

Tijekom pripreme ovog priloga postalo je jasno da format članka djeluje ograničavajuće. Zbog ograničenja opsega rada nije bilo moguće uključiti transkript umjetničina uvodnog izlaganja iako su u njemu sadržane informacije važne za razumijevanje intervju. Ta bi se poteškoća mogla prevladati objavom građe u okviru posebne edicije, a ne u formi članka. Dakako, građa bi se mogla pohraniti i u kojem nacionalnom ili međunarodnom repozitoriju, no to je mogućnost koju tek treba istražiti.

Transkript koji se donosi u prilogu ovoga rada predstavlja vrijedan istraživački resurs, ne samo za konzervatore-restauratore nego i za povjesničare umjetnosti – valja se nadati da će ga znanstveni istraživači i baštinski stručnjaci upotrebljavati u svojim istraživanjima. Ovaj bi rad mogao potaknuti i druge institucije i pojedince da transkribiraju svoje intervju s umjetnicima te da tu građu učine vidljivom i dostupnom. S obzirom na to da intervju nije jedini oblik komunikacije s umjetnicima – postoje i prepiska, bilješke nastale nakon razgovora i sl. – važno je u budućnosti uključiti svu dostupnu dokumentaciju.

PRILOG 1: Katalog radova Nikoline Kuzmić

Katalog obuhvaća radove o kojima je umjetnica govorila u izlaganju koje je prethodilo intervjuu. Radovi su poredani kronološki, od najnovijih prema starijima, a na kraju je naveden rad u nastajanju. Naslov uključuje naziv djela ili ciklusa, vrstu djela i godinu nastanka (u zagradi). Slijedi tehnički opis djela ili radova koji tvore ciklus te reprezentativne fotografije. Numeracija fotografija nastavlja se na onu iz glavnog teksta.

Dušni dan, prostorno specifičan tekstilni objekt i performans (2024.)

Tekstilni objekt *Dušni dan* predstavlja uvećanu rekonstrukciju nadgrobnog spomenika iz okolice Muća. Gornji dio izvornog groba krasi križ jednostavne forme, oko kojeg su raspoređena četiri stilizirana ljudska lica koja podsjećaju na maske; ispod se nalazi kvadratna ploča od svjetlijeg kamena, s natpisom. Na tekstilnoj je verziji natpis izostavljen.²⁹ Tekstilni objekt izveden je u tehnici *quilta*, šivanjem i vezenjem. Impresivnih je dimenzija: 270 x 300 cm.

Performans *Dušni dan* uključivao je završavanje zadnjeg šava gore opisanog tekstilnog objekta, nakon čega je on montiran na zid podzemne garaže. Performans je trajao oko pola sata.

Slika 9. *Dušni dan*, tekstilni objekt, Galerija Trstenik Underground, 2024. (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

29 Umjetnica je u svojem izlaganju objasnila da je natpis izostavila dijelom iz poštovanja prema pokojnicima, a dijelom zato što ju je zanimao samo estetski aspekt groba.

Slika 10. *Dušni dan*, performans, Galerija Trstenik Underground, 2024. (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

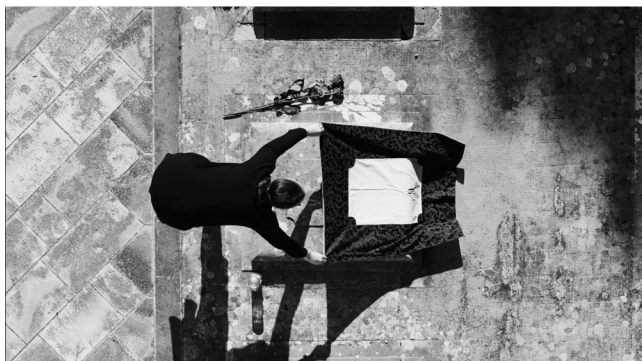
Izvan vremena, tekstilni objekti i videoinstalacije (2023.)

Izvan vremena kolaborativni je rad/projekt Nikoline Kuzmić i Darka Škrobonje. Prvi dio rada uključuje tri tekstilna objekta i tri videoinstalacije. Tekstilni objekti izrađeni tehnikom vezenja predstavljaju nadgrobne, odnosno pogrebne pokrove, a nastali su prema trima stvarnim, napuštenim grobovima. Za svaki su grob izrađena dva pokrova: jedan je postavljen na grob, a drugi se prikazuje na izložbi. Uz tekstilne objekte izložene su tri videoinstalacije koje dokumentiraju umjetničke performanse: ritualno postavljanje jedne inačice pokrova na svaki od odabranih grobova.

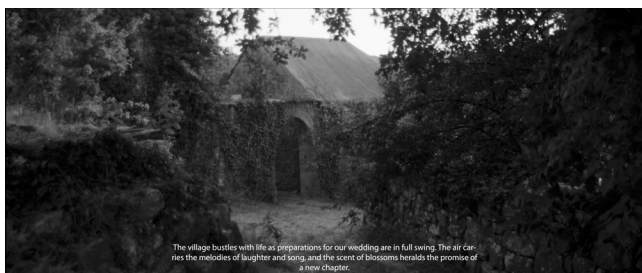
Drugi dio rada čini videoinstalacija s prikazom triju napuštenih sela i naracijom koju je generirao alat umjetne inteligencije (ChatGPT), a koja opisuje jedan izmišljeni sretan dan u životu ljudi čiji su grobovi prikazani na izložbi.

Slika 11. *Izvan vremena*, izložbeni postav u Art radionici Lazareti u Dubrovniku, 2024. (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 12. *Izvan vremena*, kadar iz jedne od tri video-instalacije koje pripadaju dijelu rada temeljenom na napuštenim grobovima – prikaz postavljanja tekstilnog objekta na stvarni grob (ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 13. *Izvan vremena*, kadar iz video-instalacije o napuštenim selima s titlovanom naracijom (ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

***Hommage genetici*, instalacija (2022. – 2023.)**

Rad se sastoji od triju kabineta (zidnih vitrina) s raznim objektima, triju portreta i jedne prostorne instalacije.

Kabineti dimenzija 100 x 16 x 150 cm (š x d x v) postavljeni su na zid. U svakom se kabinetu nalazi miljetić oko kojeg su raspoređeni različiti objekti. Jedan je miljetić izradila umjetnica, drugi njezina majka, a treći baka. Predivo je načinjeno od njihovih crno-bijelih portretnih fotografija. Objekti u kabinetima dijelom imaju osobnu važnost za umjetnicu ili njezinu obitelj, a dijelom su pronađeni u prirodi. Neki su izloženi u izvornom obliku, a drugi su ukrašeni vezom, čipkom ili apliciranim dekorativnim elementima.

Crno-bijele fotografije koje prikazuju umjetnicu, njezinu majku i baku od struka naviše, otisnute su na platnu i ukrašene aureolama. Dekorativni elementi na aureolama izvezeni su i prišiveni. Portreti su smješteni u raskošne zlatne okvire. Svaka slika ima dimenzije 100 x 150 cm (š x v).

Miljetić (tabletić) koji visi u prostoru kao samostalni element zajedno su izradile umjetnica, njezina majka i baka. Za izradu miljetića korišteno je isto predivo kao za izradu miljetića u kabinetima.

Slika 14. Kabineti iz rada *Hommage genetici*, izložbeni postav u galeriji Studio 21 u Splitu, 2023. (snimio: Marin Renić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 15. Portreti iz rada *Hommage genetici*, izložbeni postav u Salonu Galić Splitu, u sklopu skupne izložbe finalista Nagrade Radoslav Putar, 2024. (snimila: Žaklina Antonijević, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

***Kratka povijest raspadanja*, ciklus; umjetnička knjiga – meka skulptura, instalacija, tekstilni objekti (2021. – 2022.)**

Ciklus *Kratka povijest raspadanja* obuhvaća tri rada: *Kratka povijest raspadanja*, *Kabinet (ne)kurioziteta* i *Bez naziva*. *Kratka povijest raspadanja* umjetnička je knjiga – meka skulptura dimenzija 50 x 75 cm izrađena od žutice (industrijski pamuk). Ima 51 stranicu, ručno je izvezena, oslikana i uvezana. Slike u knjizi prikazuju fosilizirane biljke i životinje, a preuzete su iz knjige Koste V. Petkovića *Istoriska geologija: skraćeni kurs*. Rađene su akrilnim bojama i ukrašene vezom. Tekst, koji je u cijelosti izvezen, čine citati iz raznih filmova koje je umjetnica godinama prikupljala.

Kabinet (ne)kurioziteta čini osam bijelih zidnih kabineta dimenzija 60 x 14 x 60 cm (š x d x v), ispunjenih raznovrsnim

objektima. Neki su pronađeni u prirodi i izloženi u izvornom stanju, neki su djelomično modificirani, a dio objekata jesu skulpture koje je umjetnica izradila.

Bez naziva skupina je od šest tekstilnih objekata koji prikazuju teksturu određenih vapnenačkih stijena. Izvedeni su u kombiniranoj tehnici vezenja, šivanja i oslikavanja te su ostavljeni na drvenim kolotovima za vezenje promjera 40 cm.

Slika 16. Umjetnička knjiga / meka skulptura *Kratka povijest raspadanja* (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 17. Kabineti iz rada *Kabinet (ne)kuriozitet*, izložbeni postav u galeriji Studio 21 u Splitu, 2022. (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 18. Vezovi iz rada *Bez naziva*, izložbeni postav u galeriji Studio 21 u Splitu, 2022. (snimio: Darko Škrobonja, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Tijelo bez organa, ciklus; tekstilni objekti i videoinstalacije (2018. – 2020.)

Ciklus *Tijelo bez organa* obuhvaća četiri rada: *Arhiva patoloških stakalaca*, *Kad narastem bit ću pacijent, 1966 / 1967 / 1994 / 2000*, *Kuzmić* i *Bez naziva (mehanizam)*.

Arhiva patoloških stakalaca (2018.) sastoji se od sedam tekstilnih objekata nalik tapiserijama, koje na prvi pogled djeluju apstraktno, ali prikazuju tkiva zaražena raznim bolestima. Rad je izveden tehnikom vezenja i filcanja. Izvorno ga je činilo šest „tapiserija“, ali je tijekom pandemije COVID-a dodana sedma, koja prikazuje tu bolest. Uz tekstilne se objekte izlažu pravokutna stakla s tekstem koja predstavljaju uvećane prikaze patoloških stakalaca s osnovnim podacima pacijenta.

Kad narastem bit ću pacijent (2019. – 2020.) čini deset tekstilnih objekata – lutkica koje predstavljaju likove (pacijente) iz fiktivne predstave istoga naziva. Na lutkicama, izrađenima kombiniranom tehnikom, izvezeni su medicinski nalazi i otpusna pisma koja pripadaju umjetnici i članovima njezine obitelji.

1966 / 1967 / 1994 / 2000, *Kuzmić* (2020.) obuhvaća osam tekstilnih objekata formata A3 i A2, koji vjerno prikazuju umjetničke medicinske nalaze i one članova njezine obitelji. Radovi su izvedeni tehnikom vezenja.

Bez naziva (mehanizam) (2020.) sastoji se od osam kratkih animacija koje se projiciraju u *loopu*. Prikazuju aparate nalik medicinskim uređajima, bez funkcionalne svrhe. Prikazi aparata superponirani su preko umjetničke medicinske dokumentacije i one njezine obitelji i prijatelja. Animacije se prikazuju na odvojenim ekranima, postavljenima blizu jedan drugomu. Aparati proizvode glasne zvukove i stvaraju veliku buku.

Slika 19. Prvotnih šest tekstilnih objekata iz rada *Arhiva patoloških stakalaca* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 20. *Kad narastem bit ću pacijent* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 21. *1966 / 1967 / 1994 / 2000, Kuzmić* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Slika 22. *Bez naziva (mehanizam)* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Ladičari (Armarii): Kratki pregled i taksonomija vrsta, skulpturalna instalacija i umjetnička knjiga / četiri primjerka/ (2017. – 2019.)

Prvi dio rada čine skulpture koje predstavljaju izmišljene organizme nalik na insekte. Izrađene su od odbačenih materijala prikupljenih u ateljeu i premazane crnom bojom. Izložene su pod staklenim zvonom, nalik na insektariju. Drugi dio rada čini umjetnička knjiga *Ladičari: kratki pregled i taksonomija vrsta*, osmišljena kao priručnik za istraživače te izmišljene vrste. Knjiga je formata A3 i broji 48 stranica. Uz tekstualne opise, sadrži fotografije „insekata“ u prirodnom okružju, koje je snimila umjetnica. Ručno je otisnuta u četirima primjercima tehnikom sitotiska (u trima bojama). Svaki je primjerak ručno uvezan.

Slika 23. Skulpturalna instalacija *Ladičari (Armarii)* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

Svetac ničega od nigdje (rad u nastajanju)

Rad radnoga naslova *Svetac ničega od nigdje* zamišljen je kao serija fotografija ispisanih na drvu (poput ikona), snimljenih na raznim lokacijama duž Kvarnera i Dalmacije. Neke lokacije na kojima će se snimati imaju povijesno značenje, a neke su zaboravljene i prepuštene propadanju. Umjetnica će na fotografijama nositi kostim koji predstavlja kombinaciju svetačke haljine i narodne nošnje, a na glavi će imati različite aureole. Kostim i aureole izradit će od tekstilnih predmeta iz obiteljske zbirke: kukičanih stolnjaka, miljetića, zavjesa i dr. Bojat će ih i ukrašavati školjkama, materijalima iz prirode i dragim kamenjem.

Slika 24. Stranica iz umjetničke knjige *Ladičari (Armarii)*: *Kratki pregled i taksonomija vrsta* (snimila: Nikolina Kuzmić, ustupljeno ljubaznošću umjetnice).

PRILOG 2: Transkript intervju s Nikolinom Kuzmić

Doslovan (*verbatim*) zapis govora izradila je Stjepana Jurčević. Sagita Mirjam Sunara pregledala je i ispravila transkript te ga priredila za objavu.

Legenda:

(...) – izostavljen tekst

... – pauza

podcrtano – označuje ono što je govornik naglasio

[Tekst u uglatim zagrada] – označuje neverbalne radnje sudionika

Lucija Divić:

Danas je 19. veljače 2025., a mi se nalazimo na Odsjeku za konzervaciju-restauraciju. (...) Danas ćemo voditi intervju s umjetnicom Nikolinom Kuzmić. Glavni cilj ovog susreta je prikupljanje podataka koji mogu pomoći o očuvanju njenih radova u budućnosti. Nikolina, postavljat ćemo Vam pitanja o stvaralačkom procesu, materijalima s kojima radite, o tehnikama kojima se služite, o kontekstu u kojemu su Vaša djela nastala i, naravno, o konzervatorsko-restauratorskoj problematici. Sada bih prepustila riječ svojim kolegama.

Antonio Babić:

Dobar dan, ja sam Antonio Babić. Moja kolegica Jelena Labrović i ja postavljamo pitanja vezana za stvaralački proces. (...) Prvo pitanje glasi: gdje pronalazite inspiraciju za svoje radove?

Nikolina Kuzmić:

Pa, inspiracija... Ja uopće ne volim koristiti taj pojam, inspiracija, jer je baza bilo kojeg umjetničkog rada ogroman rad i istraživanje, kao i bilo kojeg znanstvenog rada. Ali 'ajmo, u nedostatku bolje riječi. Inspiracija dolazi iz raznih smjerala. Zapravo, iz sfera interesa. Mene zanimaju prirodne znanosti, kao što su paleontologija, biologija; zanima me medicina; zanimaju me antropologija i slične stvari. Rekla bih da su to osnovne, polazne točke. Ali nikad se ne ograničavam samo na to. Recimo, za posljednjih nekoliko radova inspiracija dolazi iz crkvene ikonografije. Iako sam ateist, i tako sam odrasla, zanimljiva mi je iz antropološkog stajališta, kao i razvoj katoličke crkve.

Antonio Babić:

Kako znate da je neka tema prava, da baš nju želite obraditi?

Nikolina Kuzmić:

To je potpuno osobno. Svaki umjetnik vjerojatno ima svoj proces. Moj proces je takav da naiđem na nešto, nešto me zainteresira, i to negdje u pozadini mozga stoji, konstantno, i traje, i traje... Nekad je, da citiram, „došlo mi u snu“. Nekad je doslovno [dvaput pucne prstima] ovako se materijalizira, a nekad trebaju godine da se to nekako oformi, da se artikulira u nešto što će na kraju biti to. Recimo, ja imam ideju za još jednu knjigu.³⁰ Imam polaznu knjigu od koje je želim napraviti – imam je već dvije, tri, četiri godine – ali, ne znam, to još nije sazrelo i nedostaje još taj jedan komad... Kod mene se često radovi razvijaju jedan iz drugoga. Dok radim jedan rad, nešto što mi je bilo zanimljivo, ali se nekako nije uklapalo u tu priču, ostavi se sa strane za nešto dalje, i tako to funkcionira.

Antonio Babić:

Primijetili smo u Vašoj prezentaciji o radovima³¹ da Vam je istraživanje bitno i da ono u velikoj mjeri utječe na Vaš stvaralački proces. Na koji još način uklopite istraživanje u svoj rad?

Nikolina Kuzmić:

Ja volim istraživati. Mene stvari jako zanimaju i volim, ako već nešto radim, duboko ući u to. Mislim da se to osjeti u krajnjem produktu, jer istraživanje je dio tog rada. Istraživanje nije nužno u svrhu krajnjeg objekta koji će biti rad – bila to knjiga, bio to performans, bilo to što god, tapiserija, na primjer – nego sve skupa ulazi u rad. Sve to zajedno je rad. To istraživanje je isto umjetnički rad. To je jedno specifično istraživanje, umjetničko, koje nije nužno ograničeno pravilima. Ja mogu spajati sve iz sfera koje me zanimaju. Nema metode. Ja imam svoju osobnu metodu, nisam rob ničeg drugog. Mislim da se to vidi u završnom objektu.

Antonio Babić:

Je li Vam bitno da istraživanje bude dio umjetničkog procesa ili umjetnički proces funkcionira i bez istraživanja?

Nikolina Kuzmić:

Bitno mi je. Ja jednostavno tako radim. Još nije bilo rada bez istraživanja! [Smijeh]

30 Umjetnica se referira na rad *Kratka povijest raspadanja*.

31 Student se referira na umjetničko izlaganje koje je prethodilo intervjuu.

Antonio Babić:

Kako radite probe i skice? Kako čuvate te materijale?

Nikolina Kuzmić:

Ja notorno ne volim raditi skice. Nikad ih nisam voljela raditi. Ja u glavi vidim kako to treba izgledati, meni ne treba skica za to. Međutim, skice su potrebne za natječajne, za prijave, za financiranja, za prezentacije, tako da ih čuvam u vidu tih dokumenata i radim ih isključivo radi tih dokumenata. Da nema toga, ne bi bilo skice.

Antonio Babić:

Recimo da imate neku ideju. Razradili ste je i krećete u realizaciju. Možete li nam opisati kako izgleda proces nastajanja rada?

Nikolina Kuzmić:

To je specifično za svaki pojedini rad. Konkretno, zadnjih par radova su bili zajednički projekti ili su bili potrebni drugi ljudi za njihovu realizaciju. «Ajmo reći da smo krenuli: riješili smo fazu financiranja, prijavili smo na natječajne, dobili smo sredstva i kreće produkcija. Pretprodukcija je gotova, kreće produkcija. To su filmski termini. Ja, naime, puno radim u kazalištu, radim na filmu, navikla sam na te procese. Prvo ide kontaktiranje... I ono je, načelno, dio pretprodukcije, ali recimo da još niste znali koliko ćete novca dobiti – sad ste dobili koliko ste tražili, i sad idemo tražiti ljude koji nam trebaju. To je prva faza. Želim lokacije te i te – u redu, koga moram kontaktirati da mogu doći do ove crkve, do dozvole za ovo, do dozvole za ono? To se rješava prvo. Treba mi fotograf. Kakav fotograf mi treba? Idemo istražiti njihove senzibilitete. Ja želim nekog tko je ovog senzibiliteta – kontaktirajmo njega, pitajmo ga hoće li raditi. Ona ide organizacija: trebamo doći svi skupa na lokaciju, trebamo napraviti to i to. To su otprilike takvi procesi. Treba vam tiskara za nešto otisnuti, nađete tiskaru. Ako samo ja izrađujem rad, to je najmanji problem. Ja dobijem sredstva ili ih ne dobijem, pa sama financiram rad; kupim materijal, krenem raditi. Nema tu neke velike filozofije, više u ovom organizacijskom dijelu posla, producentskom, gdje postoji određena metoda. Kad ja sama izrađujem... Nemam atelje, nažalost, tako da to radim doma.

Antonio Babić:

Kako birate materijale za izradu djela? Znamo da volite veze, no je li odabir materijala unaprijed određen idejom djela ili ste jednostavno skloni radu s određenim materijalima?

Nikolina Kuzmić:

Ja jesam sklona tehnikama. Uvijek biram tekstilne tehnike. Nije to nužno vez; to je i šivanje, kukičanje, tkanje, filcanje... Jako me zanimaju tradicijske tehnike. Želim u svom radu ući dublje u njih. Želim ući u povijesne krojeve i načine izrade tekstila. Zanima me tekstil. Kako biram materijal materijal za određeni rad? To ovisi o radu. Za knjigu *Kratka povijest raspadanja*, primjerice, namjerno je birana žutica. Za grobove iz rada *Izvan vremena* namjerno su birani brokati, sateni, damasti.³² Važan je i dojam koji želim postići: ako želim da je rad mekan, da ima taj neki „dječji“ osjećaj, da vas privlači, da ga želite dodirnuti, onda idem na mekane materijale: vun, štof, filc, na nešto plišano. S druge strane, ako želim da je nešto neutralno, da je jednostavno, da nema nekakvih konotacija, onda idem na industrijske materijale: na žuticu, obični lancun, pamuk, bez printa. Za grobove sam htjela da je to nešto što je bogato, vrijedno, zato sam birala brokate.

Antonio Babić:

Znamo da podjednako kolaborirate i radite sami, no za koje vam je poslove važno da ih sami obavite? Koje poslove ne biste htjeli povjeriti nekoj drugoj osobi i zašto?

Nikolina Kuzmić:

Važno mi je da radim sama, osim ako u konceptu nije da to netko drugi treba izraditi. Primjerice, kod rada *Hommage genetical*, kod onih miljetića koji se nalaze u ormarićima/kabinetima, bilo je važno da ih izrade moja mama i moja baka.³³ Da je u ženskoj liniji bilo još članica, bilo bi još miljetića, ali su sve pokojne. Važno mi je da ja izrađujem svoje radove jer je moja posveta tome dio tog rada. To je osobna točka koja spaja mene, kao nekog stranca, nepoznatog, s nekim drugim tko je nepoznat i kojeg nužno možda ni nema, ne pripada više našem vremenu... Važno je da ja radim, da.

Jelena Labrović:

U kojoj je mjeri Vaš stvaralački način intuitivan? Rekli ste da Vam skice i nisu osobito potrebne, no koliko se u samom procesu izrade oslanjate na intuiciju?

32 Umjetnica govori o grobnim/pogrebnim pokrovima iz rada/projekta *Izvan vremena*.

33 U kabinetima koji pripadaju ciklusu *Hommage genetical* središnje mjesto zauzimaju miljetići (tabletići), a oko njih su raspoređeni drugi predmeti. Umjetnica je u uvodnom izlaganju objasnila da je jedan miljetić izradila ona, drugi njena majka, a treći baka. Predivo je načinjeno od njihovih fotografija: fotografije su ispisane na platnu, izrezane i spojene kako bi se dobilo klupko.

Nikolina Kuzmić:

Jako, jako puno. [Smijeh] Lakše mi je objasniti ako se uspo-redim s jednim kolegom. Moj kolega Josip Šurlin³⁴ je pot-puna suprotnost mom pristupu radu. On izradi sto osam skica, isproba materijale, napravi makete, istražuje kako se materijali ponašaju, pokuša izvesti nešto prije nego što krene s radom. Ja odlučim: želim to napraviti u ovoj tehnici. Ja nužno ne znam tu tehniku – ja ju učim dok radim taj rad. Pa, ako je potrebno rasparati sve jer nije dobro ispalo, ja ću rasparati sve i iznova krenuti. Isto je s knjigom *Kratka povijest raspadanja*... OK, kod nje sam imala prijašnjeg iskustva s layoutom i izradom knjige, ali to je prvi put da sam radila tekstilnu knjigu. Nikad ranije! A to je neka vrst *soft sculpture*. To je bilo: pokušaji... Potpuno je intuitivno, ja stvarno ne radim probe. [Smijeh]

Jelena Labrović:

Jeste li se tijekom izrade svojih djela susreli s nekim tehnič-kim izazovima i, ako da, kako ste ih savladali?

Nikolina Kuzmić:

Puno, puno puta. Savladala sam ih tako da sam... Kao šta sam rekla: rasparala i napravila ponovo, sve dok nisam bila zadovoljna s tim kako to izgleda. To je vrlo jednostavno. A ponekad ono što ste zamislili fizički nije moguće izvesti ili niste ni približno dovoljno vješti da to izvedete, i morate zamijeniti sa sljedećim najboljim što znate.

Jelena Labrović:

Ako Vam se u radu dogodi pogreška, ispravljate li je ili sma-trate da su pogreške dio rada?

Nikolina Kuzmić:

Kako u kojem obimu. Neke su greške jednostavno dio ručne izrade, ne mogu se izbjeći, i dio su prirode materijala kojeg ste izabrali. Osobito tekstil. On nije optimalan materijal za izradu oštih, geometrijskih stvari. On pleše, šeta, ponaša se druk-čije kad se smoči, kad se zašije, kad se povuče u jednu stranu, povuče u drugu stranu... I onda se neke sitne greške, odmaci, trpe, ali ako nisam zadovoljna... Ali to je potpuno intuitivno. Aha! Dignem, ne sviđa mi se, isparaj i iznova.

Jelena Labrović:

Kod kojih se konkretno radova to dogodilo? Možete li ih navesti?

Nikolina Kuzmić:

Primjerice, u radu *Izvan vremena*, grobnica broj šest.³⁵ Ova koja je izložena u galeriji nije potpuno... Donji rub joj malo pada, ovako. [Pokazuje rukama] Ona je prva koju sam izra-dila. Druga koju sam izradila je bila savršena, i ta je postav-ljena na grob. Ljepša je išla na grob, a ovaj, kao, malo lošiji rad, taj se prikazuje na izložbi.

Jelena Labrović:

Rekli ste da Vam je kod rada *Kratka povijest raspadanja* knjiga koja Vas je inspirirala dugo vremena stajala na poli-ci.³⁶ Koliko se često nađete u situaciji da Vam je teško zapo-četi s radom ili nastaviti neki rad? I kako se s time nosite?

Nikolina Kuzmić:

Pa, nije da mi je teško započeti s radom – više je stvar u tome da imam ideje koje nisu artikulirane do kraja. Dakle, treba im vremena ili treba nešto drugo što se dogodi, što nađeš, pro-nađeš, pročitaš, da ti [pucne prstima] sjedne ta zadnja sla-galica i, kao: Aha, da! To je to! To je ono što tražim, to je ono što hoću! Međutim, ja stvarno imam jako puno ideja. Nikad nisam imala problem s produkcijom. Neki ljudi nisu takvi: oni čekaju, imaju jednu stvar, rade tu jednu stvar, čekaju... Ja paralelno radim puno toga, a kako radim i na filmu i u kazalištu – to su produkcije koje su brze – to iskustvo mi je pomoglo da stalno imam ideje koje stoje negdje pohranjene dok ne dođe vrijeme za njihovu realizaciju. Jer ne možete raditi sve odjednom, jednostavno... Nemam firmu. [Smijeh]

35 Grobni/pogrebni pokrov za koji je predložak bila skupna grobnica u Pitvama na otoku Hvaru označena brojem '6'.

36 Umjetnica je u uvodnom izlaganju objasnila da je ideja za rad *Kratka povijest raspadanja* potekla od knjige Koste V. Petkovića *Istoriska geologija: skraćeni kurs* (izdanje iz 1954. godine) koju je pronašla na hrpi rabljenih knjiga. Pažnju joj je najprije privukla naslovnica, a onda tablični prikazi fosila u knjizi. Knjigu je godinama čuvala ne znajući kako je upotrijebiti. Istovremeno je prikupljala citate iz filmova (jer voli filmove) koji su se vezali na teme sjećanja, zaborava, traga, umjetnosti, prirode, uništenja... Na kraju je ta dva elementa spojila u umjetničku knjigu.

Jelena Labrović:

Neke ste radove nadopunili, primjerice u radu *Tijelo bez organa* dodali ste vez/tapiseriju na temu COVID-a.³⁷ Koliko se često vraćate svojim radovima, nadopunjujete ih, mijenjate?

Nikolina Kuzmić:

To je jedini rad na koji sam se vratila i na koji sam nadodala nešto. Generalno, jednom kad se zatvori taj ciklus – jer to je zapravo više serija radova ili ciklus – on je za mene gotov. Ja već idem na sljedeće. I ne vraćam se na to što je bilo. To što je napravljeno, napravljeno je – idemo dalje. Sljedeći se rad može nadovezati na taj rad, i to je često slučaj, ali je svoj rad, i nećemo se vraćati na njega.

Jelena Labrović:

Kako proglasite neki rad gotovim?

Nikolina Kuzmić:

Potpuno proizvoljno. Kad kažem da je gotov, gotov je. [Smijeh] Kad osjetim da je gotov, gotov je...

Jelena Labrović:

Možete li uporediti svoj stvaralački proces u studentskim danima i danas? Što je isto, a što drugačije?

Nikolina Kuzmić:

U studentskim je danima to sve ipak bilo malo naivnije, što je i logično. Više se učiš kako pristupiti nekoj temi, kako je razraditi, kako razmišljati apstraktno... I ograničen si. Konačno, profesori ti daju teme na koje moraš odgovarati. Tek tamo negdje na diplomskom radu ti počneš raditi nešto svoje. Ali dok si student, ipak si mentoriran, imaš mentora. Netko ti kaže: „Ovo ti nije dobro“, „Razmisli o ovome“, „Napravi ovo.“ Sad si ti sam sebi mentor. Ti sam moraš stati i reći: je li ovo previše, je li ovo premalo, je li ovo nepotrebno, je li ovdje nešto fali? Sam sebe trebaš usmjeravati ka nečemu. Nisu sve ideje dobre, iako su ti na prvu, možda, i bile dobre. Nekad trebaš sjediti s tom idejom neko vrijeme, čak početi raditi da shvatiš: možda ovo ipak nije to.

³⁷ Umjetnica je u uvodnom izlaganju objasnila da je ciklus radova *Tijelo bez organa* započeo s njenim diplomskim radom/projektom, *Arhiva patoloških stakalaca*. Taj je rad izvorno činilo šest tekstilnih objekata nalik tapiserijama, gdje svaka „tapiserija“ prikazuje tkivo zaraženo nekom bolesti. Uz tekstilne se objekte izlažu tri velika stakla pravokutnog oblika – uvećani prikazi patoloških stakalaca s osnovnim podacima pacijenta. Za vrijeme pandemije COVID-a, umjetnica je ovoj seriji radova dodala „tapiseriju“ koji prikazuje tu bolest.

Antonio Babić:

Imam još jedno pitanje, nadovezuje se na prethodno. Tijekom izrade rada, sami ste rekli da se morate ograničiti i kontrolirati. Pitate li nekad druge osobe za mišljenje?

Nikolina Kuzmić:

Apsolutno! Ljude za čiji – ne znam kako će ovo zvučati – ali ljude za čiji ukus smatrate da je dobar, da su dobri u onome što rade. Prijatelje, kolege, a ponekad ljude koje nemaju nikakve veze s umjetnošću. Neke moje prijatelje koji, primjerice, rade kao električari. Pitate ih: „Što ti misliš o ovome?“ Zanimljivo je dobiti različit *feedback*. Ali isto ne smijete sebi dozvoliti da vas svi ti ljudi poljuljaju u onome što znate da hoćete napraviti. To je dobar *feedback*, ali treba gurati svoje.

Antonio Babić:

Kako balansirate istraživanje i improvizaciju? I koliko u Vašim radovima ima improvizacije?

Nikolina Kuzmić:

Pa, ja bih rekla da ima dosta moje improvizacije. [Smijeh] Mislim da nisam vrlo egzaktna kad radim... Istraživanje je baza, a kad kažem „istraživanje“, mislim na istraživanje tema, ali nekad je istraživanje materijala koje prati tu temu, istraživanje tehnike, istraživanje medija, koje nije nužno polazna točka mog rada, kao što je nekim umjetnicima – krenu iz medija, iz tehnike, ka temi. Meni je uvijek tema, ideja polazna. Ja znam da želim napraviti od ove knjige nešto ili me ovaj grob fascinirao za ovo... Kabineti kurioziteta su mi bili zanimljivi; taj me muzejski prikaz prati kroz radove. To su ideje, ali to paralelno prati istraživanje medija i tehike: aha, OK, ja želim ovo, kako ću to napraviti? Konkretno, za sljedeći rad, *Svetac ničega od nigdje*, znala sam da se želim nastaviti na *Hommage genetici*, da želim nastaviti s kršćanskom ikonografijom, ali i s napuštenim mjestima, što je proizašlo iz zajedničkog rada s Darkom Škrobonjom. Ja sam svejedno otišla u knjižnicu, iskopala sto milijuna ikona i listala... Da vidim u kakvim se pozama prikazuju, kakve aureole imaju, koje se boje tu pojavljuju... Sada želim da kostim ima elemente Marijine halje i narodne nošnje. Dobro, kako izgleda splitska narodna nošnja? Kako ću doći do kroja za tu nošnju? Kako to napraviti od materijala koji nije tome namjenjen, recimo, od nečeg kukičanog, stolnjaka na primjer, koji nije namjenjen šivanju, rezanju – kako od toga napraviti nešto, sašiti nešto? To je istraživanje materijala koje prati istraživanje teme. Valjda sam odgovorila na pitanje. [Smijeh]

Antonio Babić:

Jeste, jeste!

Matea Jukić:

Sada prelazimo na skupinu pitanja o materijalima i tehnikama, te o njihovu značenju. Prvo pitanje je: kako i gdje nabavljate materijale te čuvate li možda negdje uzorke tih materijala?

Nikolina Kuzmić:

Materijale nabavljam u svojim najdražim dućanima: modnim metražama i pozamanteriji. To su moja omiljena mjesta. I restlova iz raznoraznih radiona, tapetarskih i krojačkih. [Smijeh] I čuvam uzorke materijala, ne nužno jer ih čuvam, nego mi ih ostaje. Ostaje mi puno restlova. Kako su to stvari velikih formata, čudnih oblika... Materijali dolaze u svojim formama, to je obično 1,40 širina ili dupla širina, 2,80. Da napravite nešto što je 3,50, što ide u trokut, vi imate tonu restlova. Naravno da to neću bacati, tako da čuvam uzorke materijala. Htjela ne htjela, čuvam ih. Koristim ih stalno.

Matea Jukić:

U kojoj je mjeri propadljivost materijala s kojima radite bitna i povezana s idejom Vaših djela?

Nikolina Kuzmić:

Prvo ću odgovoriti na ovo koliko je povezana: jako je povezana. Mene zanimaju propadanje i zaborav. I zanima me zašto nešto ostaje očuvano prirodno, a zašto ne. Zašto mi kao ljudska vrsta imamo potrebu čuvati stvari, zašto ne. Namjerno biram tekstil kao materijal koji propada jako brzo, koji je podložan propadanju. Meni propadanje ne smeta. To je entropija svemira i vremena koja prati rad, prati teme koje mene interesiraju, i čak mi je nekako apsurdno raditi te stvari u materijalu koji se brže raspada nego original, ali namjerno to tako radim. Također, tekstil kao takav povezuje s odjećom, je l, s nečim podatnim, mekanim, lijevim – ne nužno sa smrću, umiranjem, fosilizacijom. Tako da da, važno mi je da je to materijal koji propada. Želim da propadne. [Smijeh]

Matea Jukić:

Obrađujete li tkanine s kojima radite, na primjer perete li ih ili peglate?

Nikolina Kuzmić:

Recimo za grobove, za koje sam znala da će biti vani, izloženi elementima, tkanine su oprane i opeglane...³⁸ Kada šijete, morate peglati. Morate popeglati rub da ga možete prošiti. Morate ispraviti, popeglati šav – to je jednostavno nešto što prati tehniku šivanja: peglanje i pranje tkanine. Kao što sam već napomenila, knjigu nisam htjela prati jer to su bile ogromne količine materijala. Prvo, ja nemam industrijske pogone. Drugo, prati to na ruke – to je mučenje. Treće, žutica kao materijal, jednom kad se zgužva, užasno ju je teško ispeglati da opet bude ovako industrijski ravna. Kao što sam rekla, ja nemam industrijske pogone koji to mogu. Nju sam odlučila ne peglati, a kako je bila nategnuta na okvir, to je donekle anuriralo ovo malo slikanja šta je na njoj rađeno...³⁹ Kako se sušila na okviru, materijal je, više-manje, zadržao svoj oblik. S tim da uvijek kada šijem, i perem, i peglam, računa se na otpust. To je sad stvar tehnike. Uvijek. Ako je nešto, primjerice, dva za dva, sa strane se ostavlja uvijek deset centimetara za šav, za izrezati, za krivi proračun.

Matea Jukić:

Eksperimentirate li s materijalima? Možete li opisat neko takvo iskustvo, ako ga imate?

Nikolina Kuzmić:

Na faksu sam puno više eksperimentirala s materijalima. Koristila sam i neke netradicionalne materijale kao što su guma, raznorazne plastike, tekuće gume, svašta. Dok nisam nekako došla do raznoraznih tekstila, i nekako sam se najduže zadržala na njima. Mislim da više eksperimentiram što možemo s njima napraviti – ne nužno sam materijal. Ali, ja u svom radu koristim i puno *readymade* prirodnih materijala, da ih tako nazovem: školjke, kosti, grane, lišće... Ne znam što još... [Smijeh] Kamenje... Koje nekako inkorporiram u to. Pa sad, je li to baš eksperimentiranje s materijalom? Ne baš. To ja ne bih nazvala eksperimentiranje s materijalom. Više je: idemo vidjeti što mogu postići s materijalom koji imam.

Matea Jukić:

Postoje li neki materijali s kojima još niste radili, a imate želju?

38 Umjetnica govori o grobnim/pogrebnim pokrovima iz rada/projekta *Izvan vremena*.

39 Umjetnica je u uvodnom izlaganju objasnila da bi platno koje tvori stranice knjige pričvrstila na radni okvir, pa bi na njemu slikala ili vezla.

Nikolina Kuzmić:

Postoje tehnike koje nisam radila, ali imam tu želju – ne nužno materijali. Recimo, imam želju naučiti raditi čipku, što je iznimno teško i iznimno vremenski zahtjevno. Za grobove sam htjela raditi, ta se tehnika na engleskom zove *quilt* ili *quilting*, ne znam točno koji je hrvatski prijevod, možda „izrada jorgana“, „proštepene deke“. To je, recimo, tehnika koju sad istražujem i koristim... Ali baš da imam želju radit s nekim posebnim materijalima – ne, ne baš.

Mia Sutton:

Rekli ste da primjenjujete tradicionalne ženske tehnike kao što su vez, kukičanje, tkanje i šivanje. Jeste li to sami naučili ili Vas je netko naučio, možda netko iz obitelji?

Nikolina Kuzmić:

Ja bih rekla da sam ja samu sebe naučila uz pomoć baka. Moje bake i prabake i čukunbake su bile šalturice, tako da ima tu osnova. Cijelo vrijeme sam bila okružena s tim, ali da su me one sjele i učile – nisu. Ja sam tek nakon njihove smrti pokazala interes za to, i onda jedina baka koja mi je ostala, koja nije po profesiji šalturica ali cijeli život to radi, jer su ranije žene to radile, bi mi pokazala. Ja bih rekla: „Bako, znaš li kako se ovo napravi?“, „Da!“ I onda mi je dala neke svoje knjige. Pa internet – sve što vam treba možete naći tamo. Tako da bih rekla da sam ja sebe priučila. Ali ja se još učim, nije to ni blizu razine nekoga tko se profesionalno time bavi, tko se time bavi cijeli svoj život.

Mia Sutton:

Da li tehnike koje koristite donose neko dublje značenje u Vaše radove?

Nikolina Kuzmić:

Da, definitivno. Kao što sam već spomenila, kod tih mi je tehnika najvažnije vrijeme koje je potrebno, i posvećenost koja je potrebna pri izradi i pri samom radu.⁴⁰ Mislim da je to ono što na koncu ulazi u taj rad.

Mia Sutton:

Ovo ste već spomenuli, no zanima me šijete li samo ručno ili koristite i stroj?

Nikolina Kuzmić:

Koristim i stroj.

Mia Sutton:

Kada ručno šijete, a kada koristite šivaću mašinu?

Nikolina Kuzmić:

Stroj koristim kada mi nije važno da je sve ručno izrađeno, kad je više stvar da je potrebno zaštititi ovo za ovo, i nije važno da ja to svojom rukom napravim. Ako moj stroj ne može to napraviti, odnesem kod nekoga tko ima odgovarajuću stroj. Konkretno, kod rada *Dušni dan*, koji je ukraden, ja nisam imala mogućnost to šiti na svojoj kućnoj mašini. Ja sam to odnijela kod tapetara i to smo zajedno prošivali na njegovoj tapetarskoj mašini. Odnosno, on je šio, a ja sam davala upute. Tako da da, koristim strojeve redovito.

Mia Sutton:

Kako se može sačuvati značenje, odnosno poruka u Vašim djelima? Ne morate reći za sve radove, možete se osvrnuti na neki konkretan rad.

Nikolina Kuzmić:

Kako se može sačuvati značenje? Pa, ne znam. Stvarno ne znam. Nisam nikad razmišljala o tome kako će se sačuvati značenje. [Smijeh] Jednom kad stvorite rad, on više nije vaš, on sad pripada svijetu. Ono što ste Vi htjeli reći, ostat će to uvijek, netko će to uspjeti iščitati. Dogodilo mi se da netko to iščita, da mi je osoba rekla točno ono što sam ja htjela poručiti. No, nekad vam ljudi dođu s potpuno drugim interpretacijama vašeg rada, koje su... Odlične! [Smijeh] Meni je to drago, jer sad rad pripada i njima. On je živa jedinka koja živi u svijetu.

Sagita Mirjam Sunara:

Ja ću se samo kratko nadovezati na prethodno pitanje, jer možda nije bilo jasno formulirano. Koji su materijalni aspekti rada bitni da se očuva ideja tog rada? Recimo, kod tekstilne knjige koju si donijela, *Kratka povijest raspadanja*, koliko je važno da žutica uvijek bude baš te boje ili, primjerice, kod grobnih pokrova iz rada *Izvan vremena*, koliko je važno da oni uvijek budu intenzivno crni? Više nas, dakle, zanimaju materijalni aspekti djela koje je bitno sačuvati da bi se poruka djela nastavila prenositi u budućnosti.

⁴⁰ Kada je u uvodnom izlaganju govorila o performansu *Dušni dan*, *umjetnica* je istaknula da su tradicijske tehnike, poput izrade proštepanih deka, kukičanja, tkanja, izrade čipke, vremenski veoma zahtjevne i iziskuju puno posvećenosti. Dugotrajnost izrade i posvećenost radu smatra poetičnim i primjerenim temi djela.

Nikolina Kuzmić:

Razmišljala sam, konkretno za knjigu, do koje ja mjere dopuštam njeno propadanje – kada bih voljela da je se restaurira, ako će je se ikad restaurirati. Recimo, ovi šavovi koji se odšivaju, koji su pušteni, tzv. živi rub, oni bi, u teoriji, smjeli doći do šava gdje su stranice spojene. [Pokazuje rukama] Jednom kad se tu krene odšivati, ako krene, ako je šav dovoljno čvrst da ih drži, voljela bih da se to zauzstavi. No, ja imam i način kako bih voljela da se to napravi. Jeste li ikada vidjeli kako su zašivali rupe u srednjovjekovnim rukopisima na pergameni? Nisu ih restaurirali, nego bi ih samo zašili šarenim koncima. Ja bih voljela da se svaka intervencija na mom radu dodatno vidi. Da se vidi popravak. I da je namjeran, da nije... Da se ne pokušava očuvati originalno stanje. Recimo, da knjigu netko prolje crvenim vinom... To bi mi bilo teško, ali ne bih htjela da pokušate eliminirati mrlju... nego je naglasiti, jer... Ljepota tekstila i zašto ga toliko i volim, i odjeće, je da se može popravljati. Postoje razne tehnike, poput *sashiko*, japanski, ili *darning*, engleski, to su tehnike vidljivih popravaka. Kada bi se moji radovi išli popravljati, voljela bih da se popravljaju tako. Sad, ako sve slike, na primjer, iz knjige otpadnu, onda to više nema smisla... Jel? Al' hoće li se to ikada restarurirat, meni nije važno. [Mala pauza] Ne razmišljam toliko daleko u budućnost. [Smijeh]

Lucija Divić:

Sada prelazimo na grupu pitanja koja su vezana za kontekst Vašeg stvaralaštva i radova. Koje umjetnike cijenite i čiji su vam radovi bliski?

Nikolina Kuzmić:

To je zanimljivo pitanje... Ono odakle ja crpim ideje nisu nužno drugi umjetnički radovi. Ja imam umjetnike koji su mi ekstremno dragi, koje stvarno volim, poput Pierrea Huyghea.⁴¹ Obožavam njegove radove. Možda se to i osjeti malo u nekim mojim radovima. To je čovjek koji stvara ekosustave, što je meni fascinantno, i tu ideju preuzimam od njega. Stvaramo ekosustave. Volim raznorazne neimene srednjovjekovne umjetnike, općenito srednjovjekovnu umjetnost, pogotovo inkunabule i slično. Naravno, tko ne voli Tintoretta ili bilo kojeg starog majstora. Ili Gerharda Richtera. Ima puno umjetnika koje volim, ali nije nužno da naslanjam svoj umjetnički rad na njih. Al' evo, da nabrojim neke koji su mi baš, baš dragi: Paul Klee, Richter, Luc

Tuymans,⁴² Huyghe, brojni neimenovani srednjovjekovni umjetnici i ikonopisci... Eva Hesse...⁴³ [dulja pauza] Louise Bourgeois...⁴⁴ [dulja pauza] Uglavnom, puno. Puno.

Lucija Divić:

Kako je Vaše školovanje na Umjetničkoj akademiji u Splitu utjecalo na vaš rad i način na koji stvarate?

Nikolina Kuzmić:

Rekla bih: puno. Ja sam upisala fakultet direktno nakon srednje škole, koja nije bila umjetnička. Dakle, ja sam došla iz matematičke gimnazije na Umjetničku akademiju s osamnaest godina. Kada upisujete slikarstvo, vi nemate nužno ideju o tome što i kako ćete... Mislím, nemate ideju ni o čemu: imate osamnaest godina, vi ste došli slikati. Meni su predavali – neki od njih su sada, nažalost, pokojni, a neki su već u penziji – ali recimo, konkretno, profesor Žuvela⁴⁵ mi je jednom rekao: „Zapiši svoje prvo sjećanje. Na njega ćeš se uvijek vraćati.“ I takve stvari... Koje mi tada, sa devetnaest godina, nisu imale nikakvog smisla. Ili profesor Runjić⁴⁶ koji je uvijek govorio: „Ne daj da te nosnica zavede!“ i slične izreke. „Prvo gledaj sa sto, pa sa osamdeset, pa deset metara.“ Sad mi to ima smisla, s trideset godina, a tada... Nisam imala pojma. Ali svi profesori koji su tamo radili, njihovo mentoriranje – naučili su nas razmišljati o umjetničkom radu. Ne samo tehničari, ne samo o temi, nego što to je. Što je umjetnički rad? Što je umjetnost? Zašto ti to radiš? Kako ti to radiš? Zašto to radiš tako kako radiš? To su sve važna pitanja koja ja sebi dan-danas postavljam, svaki put kad radim novi rad. Zašto je ovo ovako? Zašto to? Zašto ta tehnika? Zašto taj materijal? Jer to su i pitanja koja i drugi ljudi vama postavljaju... Zašto si htio napraviti to?

Mare Lalić:

Što danas ima najveći utjecaj na Vaše stvaralaštvo?

42 Luc Tuymans (r. 1958.), belgijski vizualni umjetnik.

43 Eva Hesse (1936. – 1970.), njemačko-američka umjetnica, jedna od najvažnijih predstavnica američke umjetničke scene 1960-ih godina, poznata po svojim kiparskim radovima.

44 Louise Bourgeois (1911. – 2010.), francusko-američka umjetnica, jedno od najznačajnijih imena moderne i suvremene umjetnosti. Osobito je poznata po skulpturama velikog formata i umjetničkim instalacijama.

45 Gorki Žuvela (1946. – 2017.), konceptualni umjetnik, jedan od utemeljitelja Umjetničke akademije u Splitu i osnivač Odsjeka za slikarstvo pri istoj ustanovi.

46 Jadranko Runjić (r. 1956.), akademski slikar i dugogodišnji profesor na Umjetničkoj akademiji.

41 Pierre Huyghe (r. 1962.), francuski suvremeni umjetnik.

Nikolina Kuzmić:

Pa, sve. Glupo zvuči, „sve“, ali dok živite život, i ljudi koje upoznate, i... Mislim da je za svakog umjetnika važno da je unutar struke: da ide drugim kolegama na izložbe, da istražuje šta se događa u svijetu, da prati svjetska događanja, da prati događanja na svojoj sceni, u lokalnoj zajednici, da komunicira s ljudima oko sebe, i onda mic po mic... Naravno, svatko ima prirodne afinitete. Nekoga više zanimaju konceptualne stvari, teme. Ja volim čitati filozofiju. Nekome je polazište istraživanje raznoraznih materijala, nekonvencionalnih. Netko se okrene digitalnim stvarima, ali sve to zajedno, i najvažnije od svega: u komunikaciji s drugima... To je ono gdje se stvaraju ideje. Taj mit o umjetniku koji sjedi u sobi i razmišlja, to je... To nikad nije postojalo.

Mare Lalić:

Mislite li da ćete se u budućnosti baviti potpuno drugim temama od ovih koje Vas sada zaokupljaju?

Nikolina Kuzmić:

Vjerojatno. Gotovo sigurno. Možda slične, možda potpuno drugačije. Tko zna. Ljudi se mijenjaju. [Smijeh]

Mare Lalić:

Kroz Vaše se radove često provlače teme kao što su propadanje, bolest, memorija... Zašto su Vam te teme važne i zašto Vam je bitno pričati o njima?

Nikolina Kuzmić:

To je pitanje koje ja sebi konstantno postavljam. I to je, mislim, jedno od pitanja kojima se moji radovi bave. Zašto je to meni važno, zašto je važno čovječanstvu, jer očito nam je važno, mislim – ne bi bilo vas da nije važno. Ali to je pitanje na koje još uvijek nemam odgovor. Ne znam hoću li ga ikad imati. Možda je to pitanje na koje mi kao ljudi ne možemo imati odgovor.

Mare Lalić:

Kada dovršite neki projekt, kako to utječe na Vaše osjećaje i Vaš način gledanja? Mijenja li se u odnosu na početak izrade?

Nikolina Kuzmić:

Zanimljivo je koliko je *ne-event* završiti rad. [Smijeh] Koliko je, zapravo, samo: „Aha, gotov je. OK, idemo dalje.“ Ja sam

očekivala, kad završim knjigu, da ću slaviti tri dana. Završila sam zadnji šav i samo sam je zatvorila i rekla: „Gotova je.“ I pospremila. Obično nakon što završim bilo koji projekt, prvo kreće veliko čišćenje [smijeh], i to je onda kao: dobro, sad možemo početi novi. To je mentalni trenutak... Kako radim u kazalištima i nema me često, kad i to završi, kad nakon premijere dođeš doma, kad se raspakiraš, gotov si. Sad je gotovo. Začudno je kako je to, zapravo, ne-događaj. Baš je: pf! Eto – gotovo je.

Lucija Divić:

Jeste li ikada doživjeli *burnout*? Pribojavate li se toga?

Nikolina Kuzmić:

Moram priznat da ne. [Smijeh] Imam tu sreću da nemam problema s tim, jer ja *istinski* volim ovo što radim. Stvarno. Više se *burnout* dogodi kod projekata vezanih za film i kazalište jer su oni intezivni, i teško je to: paralelno ih se radi po tri, četiri, s puno ljudi, i u tom se smislu dogodi *burnout*... U smislu da mi treba odmor od posla. Ali da osjećam da ne mogu više stvarati, to ne.

Ana Štrljic:

Sada ćemo Vam postaviti pitanja vezana za prenošenje značenja te za prirodni proces starenja i Vaše shvaćanje toga. Jasno je da je kod Vaših radova estetika važna, da ima bitnu ulogu. Koliko je, po Vama, bitna poruka djela?

Nikolina Kuzmanić:

To da mi je estetika važna osvijestila mi je jedna kustosica, što je zanimljivo, jer ja to sebi nisam uopće osvijestila, nisam išla za tim. Rekla mi je: „Ti imaš jednu posebnu estetiku“, i tako mi, zapravo, osvijestila da moji radovi imaju ikakvu estetiku. Ja nisam išla s idejom da je to nešto estetično, da je lijepo, da... Zapravo, važnija mi je – mislim, glupo je reći: važnija mi je poruka. Ja sam imala neku ideju i htjela sam je realizirati na određeni način jer sam smatrala da je to optimalan način da poručim to što sam htjela. Pa eto, dogodilo se da je to estetično. [Smijeh]

Ana Štrljic:

Rekli ste da Vam je važan subjektivan doživljaj publike, da netko interpretira Vaš rad drugačije od Vas. Je li Vam bitno da publika shvati i poruku koju ste Vi željeli prenijeti ili je dovoljno da osoba to shvati na svoj način?

Nikolina Kuzmić:

Uvijek je lijepo kada shvate što ste htjeli reći, i očito ste nešto htjeli reći jer onda ne biste stvarali umjetnički rad i ne biste ga izlagali, da nemate što za reći. Dakle, ne možemo sjediti i pretvarati se da nije važno – je važno. No, ne mogu reći da mi je važno, više mi je drago ako izazove ikakvu reakciju, bilo negativnu bilo pozitivnu, na osobu koja to gleda. Najgore što bilo koje djelo može napraviti je da vas ostavi ravnodušnim. Onda nije napravilo ništa.

Ana Štrljić:

Vidjeli smo na primjeru izložbe *Izvan vremena* kako je prostor utjecao na prezentaciju i doživljaj radova te kako neki prostor može biti više, a neki manje prikladan.⁴⁷ Ima li slučajeva kada neki prostor ne bi zadovoljavao prezentaciju rada i da li bi to bio razlog neizlaganja?

Nikolina Kuzmanić:

Sigurno. Kod nas, konkretno, većina galerija funkcionira po principu natječaja. Galerija objavi natječaj, vi se prijavljujete. Ja se automatski ne prijavljujem za izlaganje u prostorima za koje smatram da nisu dobri ili adekvatni za neki rad. Ili prijavim drugi rad, ili ne prijavim uopće. Neki prostori su premaleni, neki su preveliki, neki su... preklasični. Recimo, rad *Izvan vremena* funkcionirao bi i u *white cube* prostoru. Skoro svaki suvremeni rad funkcionira u *white cube* prostoru, ali meni je draže da on nije u takvom prostoru. Zato su Lazareti, po meni, bili bolji prostor od Salona *Galić*. No, vi ste ipak ograničeni brojem izlagačkih prostora. Utječu i neki drugi faktori – ipak je izlaganje nešto što je važno za održavanje statusa samostalnog umjetnika, za napredovanje u karijeri... Morate izlagati, i ponekad morate pristati na neoptimalne uvjete pa im se se prilagoditi najbolje što možete.

Ana Štrljić:

Imate li smjernice za izlaganje svojih radova, nešto poput uputa koje bi se mogle slati uz rad, ako sami niste u mogućnosti sudjelovati u postavljanju?

⁴⁷ Umjetnica je uvodnom izlaganju objasnila kako je rad *Izvan vremena* bio je predstavljen u Dubrovniku, u Lazaretima, naglasivši da prostor određuje kako će rad izgledati, tj. kako će ga publika doživjeti. U Lazaretima, izložbeni prostor čine dvije povezane prostorije. U jednoj se prostoriji nalazio video-rad s naracijom, a u drugoj su prostoriji bila tri grobna/pogrebna pokrova s pratećim video-radovima. Umjetnica je objasnila da je svaka prostorija bila prožeta zvukom. Jedini izvor svjetla u prostoru, izuzev samih projekcija, bila su tri tzv. *spot* reflektora usmjerena na grobne/pogrebne pokrove. Komorna atmosfera koja je u prostoru vladala po njezinu je mišljenju potpuno odgovarala tom radu.

Nikolina Kuzmanić:

Obično unutar natječaja imate kategoriju koja se zove 'tehički uvjeti', gdje sami upišete što vam od tehnike treba, ako vam je tehnika potrebna. Znam da to nije uobičajena praksa, ali ja obično napravim 3D model prostora i stavim sve u njega, i to pošaljem s prijavnicom. Tako da imam direktne upute kako bi to bilo optimalno. [Smijeh]

Ana Štrljić:

Možete li nam dati neke opće smjernice za izlaganje rada koji ste donijeli, tekstilne knjige *Kratka povijest raspadanja*? Što Vam je bitno kod ovog rada? Kako bi se on trebao izložiti?

Nikolina Kuzmić:

Ja ću vam reći kako bi bilo optimalno, meni. Bijeli stol, dimenzija malo većih od knjige – ona je 70 x 100, dakle da je stol barem 80 x 120, što je neka standardna dimenzija stola. Rukavice uz nju i dobro osvijetljenje. Osvjetljenje je ekstremno važan aspekt radova na koji se kod nas gleda kao na zadnju stavku, a i puno umjetnika tako na to gleda. Kao: postavili smo rad, sad ćemo staviti tri reflektora i to je to. Ja bih voljela da ona blješti, da se sve vidi, da je... Doduše, na grupnim izložbama to često nije moguće postići, jer drugi radovi zahtijevaju mrak. U tom slučaju voljela bih na *spot light* na njoj, da je po sredini osvijetli.

Ana Štrljić:

A za rukavice, je li bitno da imaju specifičan izgled, boju?

Nikolina Kuzmić:

Bijele, pamučne. Obično je tako i bila izlagana.

Ana Štrljić:

Da, tako smo je i mi vidjeli.⁴⁸ Kao što znamo, Vi ste dosta angažirani oko postavljanja svojih radova i znate kako biste željeli da rad bude izložen, no uzimate li u obzir i savjete kustosa? Prepuštate li ponekad neki dio posla kustosu?

⁴⁸ Kako je objašnjeno u članku, studenti su taj rad vidjeli na skupnoj izložbi *Regeneracija u Salonu Galić u Splitu (14. listopada – 14. studenoga 2024.)*. Na izložbi su bili prikazani radovi pet umjetnica (prema abecednom redoslijedu prezimena): Ivane Filip, Nikoline Kuzmić, Ivane Papić, Marine Rajšić i Ane Ratković Sobota. Kustosica izložbe bila je Jasmina Šarić.

Nikolina Kuzmić:

Evo kako to funkcionira: ako se radi o kustoskoj koncepciji i kustosi su vas pozvali ili ste se vi prijavili na natječaj, vi nemate nikakvog utjecaja na to kako će oni postaviti vaš rad. Jedino ako ste naveli da želite, primjerice, stol. No, gdje će ga oni postaviti u prostoru ili kako – vi tu nemate baš puno utjecaja. Osobito ako se radi o jako velikim izložbama, salonskom tipu revijalnih izložbi – tu gotovo da nemate nikakvog utjecaja. Ja ću uvijek poslušati kustosa, jer ako sam ja postavila pedeset izložbi, kustos ih je postavio petsto, tako da... Često znaju šta govore. Osobito ako je moja izložba i „moj“ kustos, onda njemu često prepustim da kaže: „Ovo bi ti bilo bolje tu, ono bi ti bilo bolje tamo.“ Konkretno, kad smo Darko Škrobonja i ja postavljali izložbu u Lazaretima, naša kolegica i moja prijateljica Ana Bratić, inače predsjednica HULU-a,⁴⁹ odmah je predložila postav na koji smo se na kraju odlučili... Postavila je doista puno izložbi, pa zna.

Marta Vickov:

Kako promjene u materijalima mogu utjecati na način na koji će publika doživjeti Vaš rad?

Nikolina Kuzmić:

Sigurno će utjecati... Ako je, primjerice, nešto oštećeno i staro, prvo je pitanje: zašto je takvo? No, mislim da se promjene o kojima Vi pričate neće dogoditi za moga života. Za neke mi je radove to važno i htjela bih da se dogodi, pa se, eto, ponavljam, nije dogodilo jer je rad ukraden.⁵⁰ [Smijeh] Recimo, za taj rad – čim smo vidjeli prostor, odmah mi se svidio jer je u njemu postavljen i jedan madrac, rad Borisa Šituma, koji je... Pa možete zamisliti kako izgleda madrac koji je bio u garaži petnaest godina. Meni je to bio spektakl! Ja sam jedva čekala da se mom radu počnu događati takve promjene: da se na njega skupi paučina, da dobije fleke od vlage, da se uhvate plijesan i lišajevi, da ga priroda – u ovom slučaju urbana priroda – lagano pojede, jer... To je još jedan od važnih aspekata mog rada: utjecaj prirode na stvari koje su u prirodi. I ova napuštena sela i groblja iz rada *Izvan vremena*: njih nije uništio čovjek, njih je uništio zub vremena. Biljke koje rastu po njima, lišajevi koji su se uhvatili, kiša, vjetar, sol, zemlja... I to je jedna posebna ljepota ne koju vi nemate utjecaja. To se dogodilo jer se dogodilo. Ja sam htjela da se to dogodi *Dušnom danu* pa, evo, nije... Ali, recimo, za knjigu je to manje važno, jer ona je namjenjena

izlaganju u galerijskom prostoru. Za nju bih donekle voljela da ostane u što boljem stanju. Koliko može. Ne na silu.

Marta Vickov:

Bi li se značenje Vaših radova promijenilo kada bi oni bili izrađeni od trajnijih materijala?

Nikolina Kuzmić:

Apsolutno. To je onda potpuno drugi rad. To više nije to.

Marta Vickov:

A biste li ikada razmislili o tome da radite s materijalima koji su trajniji?

Nikolina Kuzmić:

Neću reći ne, jer tko zna što budućnost nosi, ali... Mene zapravo ne zanima ta trajnost. Više me zanima propadanje.

Marta Vickov:

Smatrate li da se značenje Vaših radova mijenja ne samo zbog materijala, već zbog promjene društvenog konteksta?

Nikolina Kuzmić:

Mislim da to vrijedi za svako umjetničko djelo. Mi na sva djela koja sad pripadaju povijesti umjetnosti, čak suvremenoj ili modernoj, gledamo iz drugog vremena, iz drugih socio-ekonomskih prilika, iz drugih kulturnih tradicija, i to sve utječe na način na koji mi interpretiramo određeni rad. Ovaj rad sigurno neće interpretirati na isti način netko tko je iz Japana, netko tko je odavde, netko tko je iz Afrike ili netko tko je iz, primjerice, Brazila, a kamoli netko tko je živ sad, ili za sto godina, ili tko je živio prije sto godina.

Niki Borovina:

Zadnja skupina pitanja je o propadanju materijala. Jeste li već imali iskustva s oštećenjem nekog materijala i kako se to dogodilo?

Nikolina Kuzmić:

Staklaca iz rada *Arhiva patoloških stakalaca* su se oštećila... Transport! Transport vam je glavni neprijatelj. [Smijeh] Transport i skladištenje su dva najveća problema... Nitko nema idealne uvjete za pohranu, možda jedino muzeji, a ni oni, vjerujem, jer šetam po skladištima pa znam koji su uvjeti u skladištima... Ali u transportu se dogode stvari na

49 Hrvatska udruga likovnih umjetnika, Split.

50 Umjetnica govori o tekstilnom radu *Dušni dan*.

koje ne možete utjecati... Vi to možete zamotati u sto slojeva, ali ako to nekome ispadne iz ruke – palo je; ako to netko slučajno prolje – prolio je. Stakalca su se oštetila. Kod knjige bi se na par mjesta rašio šav, pa bih ja to popravila. Ili bih podrezala ove male končiće: zapetljali bi se, pa bi bilo teško otvarati stranice. Jedan moj rad na faksu je bio od voska. Taj bi se ošteti u svakom transportu, kad bi u prostoriji bilo malo toplije... Netko me bio pitao s kojim bih materijalima voljela ponovno raditi – vosak. Njega sam zaboravila. Parafin i pčelinji vosak. Trenutno nemam uvjete za rad s tim, ne mogu raditi s tim u stanu, ali bih to voljela. Jako volim taj materijal i radila sam puno s njim na faksu. Ali da, radovi se oštete i onda ih... Kad idem na postavljanje izložbe, sa sobom nosim cijeli mali paket stvari koje su mi potrebne za popravak: ljepila, konce, igle... Ovisno od tome od čega je rad.

Niki Borovina:

Koje su Vam promjene u izgledu djela, to jest materijala, prihvatljive, a koje nisu? Kako te promjene utječu na estetiku rada i njegovu poruku?

Nikolina Kuzmić:

Mislim da sam donekle odgovorila na to pitanje kada sam rekla da bih voljela, ako se i dogodi neka promjena na materijalu, da se naglasi. Promjene će sigurno utjecati jer odjednom će to biti nešto što je vidno tu... Ali mislim da to više pridodaje nego što oduzima.

Paola Zebić:

Evo, posljednji set pitanja. Na koji se način skrbite o svojim radovima? Gdje ih čuvate, gdje su pohranjeni te kako pripremate radove za transport?

Nikolina Kuzmić:

Uf, neće vam se svidjeti ovaj odgovor.

[Svi se smiju]

Jedan set radova je zamotan i nalazi se u kartonskim kutijama u mojoj garaži. Vezovi iz rada *Arhiva patoloških stakalaca* namotani su na rolu, stavljeni u vreću za smeće i pohranjeni u mom krevetu. Tekstilna knjiga stoji na mom ormaru, ovako. Veliki portreti iz rada *Hommage genetici* su umotani u *babble wrap* i plastiku, i stoje u bratovoj sobi, a kabineti iz istoga rada stoje u hodniku zgrade, jer ih nemam gdje držati u stanu. Neki su radovi izloženi u mojoj kući: ovi manji stoje na zidovima. A neki su doslovno, ovako, složeni u

ladici. [Smijeh] Knjige su na polici... I tako. Posvuda. Proširila sam se kao tumor po svojoj zgradi.

[Svi se smiju]

Imam susjede s puno razumijevanja koji trpe da im te stvari stoje po hodnicima. A za transport ih pripremam tako što ih umotam najbolje što mogu. Recimo, kad smo transportirali ove velike kabinete⁵¹ – oni su problematični jer imaju staklenu stijenku – pokušala sam ih napuniti s tkaninom, sa svih strana zamotati, i ponovno zamotati. Zaštitite ih najviše što možete i držite fige. I to je to. Dogodilo se par puta da se potpuno razbiju, pa morate nanovo napraviti... To je jednostavno realnost... Dobro je dok ste živi, pa možete.

[Svi se smiju]

Paola Zebić:

Vodite li dokumentaciju i fotodokumentaciju?

Nikolina Kuzmić:

Da. Iz više razloga. Prvo, treba vam za pravdanje statusa samostalnog umjetnika, za prijavu na natječaje i za portfolio, jer se to traži. A drugo, želim imati vlastitu dokumentaciju i arhivu o svojim radovima. I treće, vrlo dobro dođe kad vam netko ukrade rad.

[Svi se smiju]

Paola Zebić:

Kako ste se osjećali kada ste saznali da je rad *Dušni dan* nestao?

Nikolina Kuzmić:

Pa... Malo sam ostala zatečena. Način na koji sam to saznala je isto bio zanimljiv: došla sam ga vidjeti vrlo rano ujutro, i nije ga bilo... Ono – nema ga! Ja sam očekivala da će ga netko išarati sprejem, da će ga netko možda pokidati, da će se definitivno zaprljati ispušnim plinovima, automobilima, da će ga neka djeca gađati, šarati. Svašta sam očekivala, ali da će ga netko uzeti, to stvarno nisam. Gotovo smo sigurni da je uzet, jer njega je bilo jako teško staviti i jako ga je teško skinuti. Potrebne su ljestve, jer to je vrlo visoko na zidu, na pet metara visine. Netko se stvarno trebao se potruditi... Pa eto, neka mu je sa srećom.

51 Umjetnica govori o kabinetima koji čine dio ciklusa *Hommage genetici*.

Mia Sutton:

Rekli ste da Vam je teško znati u kakvom će Vam se stanju radovi vratiti s izložbi. Jeste li voljni naučiti kako pravilno pakirati radove da se preveniraju oštećenja?

Nikolina Kuzmić:

Ne bi bilo loše. No, obično kad vam radove spakiraju za povrat, spakiraju ih oni, ne vi, dakle onaj tko ih šalje: kustosi, njihovi tehničari. Ali, naravno, uvijek je dobro znati kako bolje čuvati stvari.

Sagita Mirjam Sunara:

Ja imam tri pitanja, koja sam zapisala dok sam pratila intervju.⁵² Prvo pitanje je vezano za rad *Izvan vremena*. Spomenula si da su se u Lazaretima video-radovi projicirali na zid pomoću projektora, dok su na izložbi u Salonu *Galić* bili prikazani na televizorima, i da su svi televizori bili istih dimenzija. U kontekstu prezentacije tih video-radova, što donosi projektor, a što televizor? Što ti je draže?

Nikolina Kuzmić:

Draže, i kako smo htjeli da bude prezentirano, je na televizorima. Međutim, važno mi je bilo da su sva tri rada istih dimenzija, jer nisam htjela niti jednome od ta tri groba pridavati veću važnost od drugoga, a razlike u dimenziji sugeriraju da je ono što je veće i važnije. U Lazaretima nam nisu mogli osigurati tri ista televizora, pa smo pristali na tri projektora, samo da projekcije budu istih dimenzija. Dosta smo se namučili da to postignemo, jer nismo imali niti tri ista projektora! No, to su jednostavno uvjeti s kojima se konstantno suočavate kada izlažete. Većina institucija nije idealna, nema svu opremu. Živimo gdje živimo, nije ovo ni TATE, ni MoMA, ni Bilbao, ni Peggy Guggenheim... Ljudi rade najbolje s onim što imaju. Meni je bilo draže prikazati taj rad na televizoru jer, za razliku od projektora, iz televizije svijetli – nije projekcija svjetla, tako da je oštrije, jače, i kontrasti su ljepši, ljepša je slika. Kad smo zamišljali, ovo⁵³ je trebala biti ogromna projekcija, što veća to bolja, a ovo⁵⁴ je trebalo bit intimnije na televizorima. To je bio kontrast to dvoje... Ako mogu, biram televizore, ali ako nemaju televizore, što ćemo – idemo na projektore.

52 Pitanja pripadaju različitim tematskim kategorijama, pa ih je trebalo postaviti ranije u intervjuu, ali autorica nije željela prekidati studente.

53 Umjetnica govori o video-radu temeljenom na snimcima triju napuštenih sela, čiju zvučnu komponentu čini naracija generirana uz pomoć alata umjetne inteligencije koja opisuje izmišljeni sretni dan u životima troje izmišljenih ljudi.

54 Umjetnica govori o video-radovima koji „prate“ tri tekstilna objekta (grobnat/pogrebna pokriva).

Sagita Mirjam Sunara:

Spomenula si da si sklona, ako nisi zadovoljna s tehničkom izvedbom, rašiti tekstilni objekt koji šiješ. Kod kojeg se to rada konkretno dogodilo, ili više njih? Ili je to nešto što se redovito događa?

Nikolina Kuzmić:

Dogodilo se gotovo kod svakog tekstilnog rada. Zapravo, najmanje se dogodilo kod knjige. U biti, ne! Prvi put kad sam je uvezivala nije bilo dobro, pa sam je morala uvezivati nanovo. Morala sam promijeniti tehniku koju sam koristila. Recimo, kad sam šivala križeve, tu sam se prvi put susrela s problemom kuta, kako to sašiti, pa sam tu par puta rašivala. I na radu *Dušni dan*, i tu je bilo rašivanja, sašivanja... Jer tu je, zapravo, osamdeset ili devedest šest individualnih trokuta; svaki se trebao sašiti u jednu kocku; kocka s kockom, kocka s...; u četiri te, i onda svaka s tim, pa tri reda takva, tako da je tu bilo... I on, on je potpuno nesavršen. Ja sam pokušavala napraviti da je centar na centar. Negdje sam uspjela, negdje je malo pobjeglo, a tamo gdje je puno pobjeglo bih rašila, pa sašila ponovo. U nastavku *Dušnog dana*, u novom grobu⁵⁵ – a taj želim cijeli ručno šiti, dakle bez mašine – dogodilo mi se da bod koji sam koristila nije bio dobar, vukao je tkaninu previše i nije ostalo dovoljno za rubove, pa sam morala sve rašiti, promijenit bod. To je jednostavno... tako.

Sagita Mirjam Sunara:

Zaključno, imam dva kratka pitanja vezana za kabinete iz rada *Hommage genetici*, odnosno za objekte koje stavljaš u te kabinete. Kod malih lubanja koje su ukrašene kojekakvim elementima, kako si to zalijepila? Koje ljepilo koristiš?⁵⁶

Nikolina Kuzmić:

Na lubanje je navučen til, pa su neke stvari zašivene, a neke zalijepljene epoksijem. Nema skidanja. [Smijeh]

Sagita Mirjam Sunara:

Je li kod malih kabineta uvijek isti raspored objekata koji se u njima nalaze?⁵⁷

55 Umjetnica je u uvodnom izlaganju objasnila da je tekstilni rad *Dušni dan bio zamišljen kao jedinstveno djelo (one-off)*, ali je nakon njegove krađe odlučila izraditi još tekstilnih radova i postaviti ih na druge lokacije.

56 Pitanje se odnosi na velike kabinete iz rada *Hommage genetici u kojima se nalaze miljetiči (tabletići) i drugi predmeti, među njima životinjske lubanje.*

57 Budući da je pitanje postavljeno nakon pitanja o radu *Hommage genetici, i da se spominju kabineti, moglo bi se zaključiti da se i ono odnosi na spomenuti rad. No, ovo se pitanje odnosi na rad Kabinet (ne)kuriozitet, koji je dio ciklusa Kratka povijest raspadanja.*

Nikolina Kuzmić:

Uvijek bi trebao biti isti raspored, onaj koji je na fotografijama. S tim da sam u međuvremenu pronašla još stvari, pa to dodajem, jer mi taj rad sada stoji u kući, pa mogu dodavati, ali generalno... Kada sam ih radila, onako sam ih posložila – tako je zamišljeno da stoje.

Mare Lalić:

To su sva pitanja. Hvala što ste izdvojili vrijeme za ovaj intervju i nadam se da Vam je bilo ugodno s nama.

Nikolina Kuzmić:

Hvala vama što ste me slušali.

Zahvale

Najtoplije zahvaljujem Nikolini Kuzmić što je pristala gostovati na predmetu Intervju s umjetnikom i biti dijelom projekta *Umjetnik u učionici*. Zahvaljujem joj i na vremenu koje je posvetila čitanju ovoga rada, iako je bila na putovanju Indijom, te na odobrenju njegove objave. Studentici Stjepani Jurčević od srca zahvaljujem na trudu koji je uložila u izradu transkripta u iznimno kratkom roku. Draganu Đokiću (Studio *Baranda*) zahvaljujem na obradi videozapisa umjetničina usmenog izlaganja i intervjuja. Maji Džaji Krile zahvaljujem na profesionalnosti, strpljenju i kontinuiranoj podršci od trenutka predaje rukopisa do njegove objave.

Bibliografija

- BEERKENS, Lydia; 't HOEN, Paulien; HUMMELEN, IJsbrand; van SAAZE, Vivian; SCHOLTE, Tatja; STIGTER, Sanneke (ur.): *The Artist Interview. For Conservation and Presentation of Contemporary Art. Guidelines and Practice*. Heyningen: Jap Sam Books, 2012.
- DEBIK, Jonathan; GIERING, Sarah: *The Artist Interview in Conservation – A Guide*, Dresden: Hochschule für Bildende Künste Dresden, 2022.
- KUZMIĆ, Nikolina: *Arhiva patoloških stakalaca* (diplomski rad; mentorice: Nina Ivančić i Blaženka Perica), Split: Umjetnička akademija u Splitu, 2019. Dostupno na: <https://repositorij.umass.unist.hr/object/umas:548> (pristup 29. 10. 2025.).
- NETHERLANDS INSTITUTE FOR CULTURAL HERITAGE; FOUNDATION FOR THE CONSERVATION OF MODERN ART: *Concept Scenario : Artists' Interviews*, Amsterdam: Netherlands Institute for Cultural Heritage, Foundation for the Conservation of Modern Art, 1999.
- SUNARA, Sagita Mirjam: Zaštita, obnova i prezentacija Parka skulptura u Sisku: zanimljiva otkrića i veliki izazovi, *Riječi* 4 (2013), 12–15.
- SUNARA, Sagita Mirjam: Problematika restauriranja obojenih (metalnih) skulptura na otvorenom: slučaj skulpture *Objekt II* Josipa Diminića, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 37–38 (2015), 197–210.
- SUNARA, Sagita Mirjam, Konzervatorske dvojbe na primjeru skulpture Petra Barišića *Muškarac i žena*, u: Julija Lozzi-Barković (ur.), *VI. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini posvećena temi „Čovjek i industrija. Povijesno iskustvo o čovjeku u industriji : 6th International Conference on Industrial Heritage Thematically Related to „The Man and the Industry. Historical Experience of the Man in the Industry“*, Rijeka: Pro Torpedo Rijeka, 2016, 677–688.

SUNARA, Sagita Mirjam; TEKIĆ, Romana: Problematika prezentacije Ružičevih *Vrata* iz Parka skulptura Željezare Sisak, *Anali Galerije Antuna Augustinčića*, 38–39 (2019), 413–434.

SUNARA, Sagita Mirjam; TOMŠIČ, Tina: Preporuke za konzervaciju-restauraciju i prezentaciju skulpture *Zid* autorice Dore Kovačević, u: Iva Mrak, Nana Palinić (ur.): *VIII. međunarodna konferencija o industrijskoj baštini „Obnova industrijskog naslijeđa“: 8th International Conference on Industrial Heritage Thematically Related To Renewal of Industrial Heritage*, Rijeka: Pro Torpedo Rijeka : Građevinski fakultet u Rijeci, 2021, 455–468.

SUNARA, Sagita Mirjam: Devising a method of teaching artist interview to conservation-restoration students, u: Antoaneta Radočaj-Jerković i Majda Milinović (ur.): *3. međunarodni znanstveni i umjetnički simpozij o pedagogiji u umjetnosti – Inovativne metode poučavanja u umjetničkom području: 3rd International Scientific and Artistic Symposium on Pedagogy in the Arts – Innovative Methods of Teaching in Arts: zbornik radova*, Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta J. J. Strossmayera / HAZU, 2022, 386–405.

SUNARA, Sagita Mirjam: Park skulptura Željezare Sisak u digitalnom repozitoriju projekta CAPuS, *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske*, 45 (2021), 105–117.

ŠTRLJIĆ, Ana; SUNARA, Sagita Mirjam: Intervju s umjetnikom – studija slučaja: Nikolina Kuzmić, poster predstavljen na *4. konzervatorsko-restauratorskoj konferenciji ConRestCon*, Muzej suvremene umjetnosti Zagreb, 2025.

Elektronički izvori

- Conservation of Art in Public Spaces, CAPuS Digital Repository, <https://www.capusrepository.unio.it/> (pristup 29. 10. 2025.).
- SBMK, *Interviews with artists*, https://sbmk.nl/en/projects/artist_interviews (pristup 29. 10. 2025.).
- SBMK, *SBMK day & OH-SMART Symposium 2024*, <https://sbmk.nl/en/activities/SBMK-day2024> (pristup 29. 10. 2025.).
- University of Amsterdam, *OH-CORE*, <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/oh-core/oh-core.html> (pristup 29. 10. 2025.).
- University of Amsterdam, *Oral History – Stories at the Museum around Artworks (OH-SMART)*, <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/oh-smart/oh-smart.html?cb> (pristup 29. 10. 2025.).
- University of Amsterdam, *Smart Care: Artist Intent and Artist Interviews*, <https://www.uva.nl/en/discipline/conservation-and-restoration/research/research-projects/smart-care/smart-care.html> (pristup 29. 10. 2025.).

Summary

How to Make Interviews with Artists Visible and Accessible? An Interview with Nikolina Kuzmić as a Case Study

The paper focuses on the visibility and accessibility of artist interviews conducted in the context of the conservation-restoration of contemporary art. Artist interviews can inform conservation-restoration treatments and are an important source of information for installing and/or displaying artworks. Despite their significance, interviews (and interview transcripts) often remain invisible, and access to this research data is highly restricted.

This paper was inspired by the international conference *The Artist Interview Revisited: FAIR Use of Artist Interviews for Conservators and Curators*, which was held in Amsterdam in November 2024. The conference aimed to inspire a discussion on the possibility of applying FAIR principles (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable) to artist interviews. This made the author reflect on how she could make her own archive of artist interviews more visible/findable and accessible. As a case study, the author publishes the transcript of an interview conducted with contemporary artist Nikolina Kuzmić. The interview was carried out within the framework of the project *Artist in the Classroom* and as part of the course *The Artist Interview as a Research Method in Conservation-Restoration*, taught at the Arts Academy in Split. In this project, the interview is preceded by an artist's presentation, which gives students a deeper insight into the artist's work and creative process before the conversation.

The paper describes the activities that were carried out prior to the interview (collection and study of information about the artist and her works, designing the interview questions). It summarizes the artist's introductory presentation and outlines the process of conducting the interview. It presents the documentation produced during this process and explains why the transcript of the artist's talk could not be included (although it contains valuable information). Finally, it details how the interview transcript was edited for publication in this journal. The aim of this paper is not to propose a universal model for increasing the visibility and accessibility of artist interviews, but rather to make the author's own research data available, as well as to encourage other professionals and institutions to share similar material. By publishing the transcript in an open-access journal, the author wants to contribute to the dissemination of knowledge and to promote good practices in managing research data in conservation-restoration.

The paper includes two appendices: a catalogue of Nikolina Kuzmić's works and the edited transcript of the interview. These resources represent a valuable reference for conservators-restorers, art historians, and other heritage professionals, and they highlight the potential of artist interviews as a research tool in both practical and academic contexts.

KEYWORDS: *Nkolina Kuzmić, conservation-restoration, artist interview, transcription, research data, FAIR principles*